

Kritički osvrt na političku konstrukciju Zapadni Balkan

Baćan, Danijel

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:800972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Danijel Bačan

**Kritički osvrt na političku konstrukciju
Zapadni Balkan**

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Kritički osvrt na političku konstrukciju Zapadni Balkan

Danijel Bačan

Izvadak: Zapadni je Balkan pojam, koji je stvoren od strane Europske unije u njenom nastojanju definiranja područja jugoistoka Europe, koji bi joj se jednog dana trebao u potpunosti pridružiti. Pojam je, dakle, to koji obuhvaća Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Kosovo, Sjevernu Makedoniju i Srbiju. Prije ulaska Hrvatske u EU, ona je također potpadala pod Zapadni Balkan. Pojam je tokom svog postojanja, nešto više od dvadeset godina, naišao na brojne kritike i teško ga je uopće kao takvog odrediti, odnosno predstavlja li on možebitno toponim. Stoga ovaj rad nastoji predočiti složenost pitanja egzistencije samog pojma Zapadni Balkan. U svrhu izrade, provedena je i anketa među studentima geografije navedenog područja te su predstavljeni rezultati. Sumirajući rezultate može se reći kako pojam Zapadni Balkan nije toliko nepoznat, no ipak se sam Balkan češće koristi; pojam je određen od strane EU, ali ga obilježavaju i druge karakteristike. Većinski je pojam obilježen neutralnim iskustvima i različitim asocijacijama. Nakon ulaska svih zapadnobalkanskih država u EU očekuje se prestanak upotrebe ovoga pojma.

41 stranica, 14 grafičkih priloga, 6 tablica, 61 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Balkan, Zapadni Balkan, regija, Europska unija, integracija

Voditelj: doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Tema prihvaćena: 14. 1. 2021.

Datum obrane: 9. 9. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

A critical review of the political construction of the Western Balkans

Danijel Bačan

Abstract: The Western Balkans is a term created by the European Union in its effort to define the area of Southeast Europe that might join one day. The term therefore encompasses Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, Northern Macedonia and Serbia. Prior to Croatia's accession to the EU, it was also part of the Western Balkans. During the term's twenty-year existence, it has encountered numerous criticisms and it is difficult to determine if it is a toponym or not. Therefore, this paper presents the complex nature of the very concept of the Western Balkans. For the purpose of this research, a survey was conducted among students of geography in the Western Balkans area and the results were presented. Summarizing the results, it can be said that the term Western Balkans is not so completely unknown, but the term „the Balkans“ is used more often; despite being defined by the EU, the term is characterized by other characteristics. The term is mostly characterized by neutral experiences and different associations. After the entry of all Western Balkan countries into the EU, the use of this term is expected to cease.

41 pages, 14 figures, 6 tables, 61 references; original in Croatian

Keywords: Balkans, Western Balkans, region, European Union, integration

Supervisor: Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor

UndergraduateThesis title accepted: 14/01/2021

Undergraduate Thesis defense: 09/09/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. CILJEVI I METODOLOŠKI OKVIR.....	2
3. ODREĐENJE POJMOVA BALKAN I ZAPADNI BALKAN.....	3
3. 1. Općenito o Balkanu.....	3
3. 2. Povijest pojma Zapadnog Balkana.....	4
3. 3. Valjanost naziva Zapadni Balkan.....	6
4. ODNOS ZAPADNOG BALKANA I EUROPSKE UNIJE.....	8
5. RAZVOJNA OBILJEŽJA I MEĐUNARODNA INTEGRACIJA DRŽAVA ZAPADNOG BALKANA.....	10
5. 1. Bosna i Hercegovina.....	11
5. 2. Crna Gora.....	12
5. 3. Kosovo.....	12
5. 4. Sjeverna Makedonija.....	13
5. 5. Srbija.....	13
5. 6. Albanija.....	14
5. 7. Hrvatska.....	15
6. 6. GEOPOLITIČKA PERSPEKTIVA ZAPADNOG BALKANA.....	16
6. 1. Utjecaj drugih država	16
6. 2. Budući odnosa Zapadnog Balkana i EU.....	18
6. 3. Samostalna budućnost Zapadnog Balkana.....	20
7. REZULTATI ANKETE.....	21
7. 1. Ispitanici.....	21
7. 2. Percepcija određenja Zapadnog Balkana.....	22
7. 3. Diferencijacija pojma Zapadni Balkan i ostalih naziva.....	24
7. 4. Percepcija odnosa prema Europskoj uniji.....	26
7. 5. Strani utjecaji te iskustva Zapadnog Balkana.....	29
8. ZAKLJUČAK I KRITIČKI OSVRT	33
9. POPIS LITERATURE	36
10. POPIS IZVORA	41
11. POPIS TABLICA.....	V
12. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA.....	VI
13. PRILOG.....	VII

POPIS KORIŠTENIH KRATICA

1. BiH – Bosna i Hercegovina
2. BJRM – Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija
3. DZS-Državni zavod za statistiku
4. EU – Europska unija
5. EGEA – *European Geography Association* (Europsko udruženje geografa)
6. FYROM – *Former Yugoslav Republic of Macedonia*
7. KiM – Kosovo i Metohija
8. MONSTAT – Crnogorski zavod za statistiku
9. MAKSTAT – Makedonski zavod za statistiku
10. RS – Republika Srpska
11. SAD – Sjedinjene Američke Države
12. SM – Sjeverna Makedonija
13. SSP (PSP) – „Sporazum (Proces) o stabilizaciji i pridruživanju“
14. UN – Ujedinjeni narodi
15. WB6 – *Western Balkans 6* (šest država Zapadnog Balkana)
16. ZB – Zapadni Balkan

1. UVOD

Naziv Balkan stoljećima je predmet mnogih rasprava glede točnog definiranja područja kojeg obuhvaća. U modernom angloameričkom svijetu i Zapadnoj Europi postoji niz predrasuda o području Balkana. U narodima s Balkana postoji izreka: „Možeš s Balkana, ali Balkan ne može iz tebe“. Ozbiljan je problem u vezi prostornog određenja Balkana, koji točno prostor uopće obuhvaća? Može li se on odrediti pomoću državnih granica, prirodnih ili pomoću percepcije samog stanovništva prostora?

Kad se govori o nekim grubim granicama, riječ je o svojevrsnom trokutu sa krajnjim točkama u Tršćanskom zaljevu, delti Dunava i na krajnjem rtu Peloponeza (Slukan Alkić, 2009). Na popularnoj 9GAG (2017) internetskoj stranici otišli su toliko daleko da su ironično uspoređivali taj trokut s Bermudskim, govoreći kako u ovome nestaju investicije, sreća, budućnost napredak, a ne avioni i brodovi kao u Bermudskom. Kad se gledaju ponude stranih turističkih agencija za posjet Balkanu, nedavno se pojavila i ponuda putovanja po balkanskom trokutu. Stvar naravno nije stala samo na tome, pa su pojedine agencije malo suzile trokut i ponudile biciklističku rutu po zapadnobalkanskom trokutu, koji je uključivao Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku (BikeTours, n. d.). Ovdje se zapravo vidi konfuzija između pojma Balkan i Zapadni Balkan. Razlika među ovim pojmovima mnogima uopće nije jasna, pa često dolazi do generalizacije i poopćavanja sa stranama svijeta ili sa vrstom jezika te promatranja Zapadnog Balkana kao područja južnoslavenskih naroda.

Predrasude vezane uz Balkan u „zapadnom svijetu“ velike su i brojne, a to se područje često karakterizira kao zaostalo, vandalsko, divljačko, konzervativno, pa čak u krajnjoj liniji još uvijek i ratno. Rijetko se u zapadnim medijima mogu naći sadašnje informacije o državama s prostora Balkana, a mnogi to područje još uvijek pamte po ratnim 90-im godinama 20. stoljeća (Šakaja, 2001). Krajem 20. stoljeća u literaturu i medije ulazi pojam Zapadni Balkan skovan kao naziv za točno definirano područje nastalo raspadom Jugoslavije s dodatkom Albanije (De Munter, 2019). Danas se taj pojam puno rjeđe koristi od Balkana, a češće se spominju samo Balkan, *region*, regija, pa čak i Jugoistočna Europa.

Prostorni obuhvat ovog rada određen je, dakle, točnim definiranjem pojma Zapadni Balkan od strane Europske unije (EU), prema kojoj su to države: Srbija, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Kosovo, Bosna i Hercegovina te Albanija. Hrvatska je, također, bila dio Zapadnog Balkana, no njenim ulaskom u EU, ona to prestaje biti. Što se tiče vremenskog obuhvata rada, on je određen pojavom pojma Balkan (19. stoljeće) pa sve do današnjih vremena gdje se gleda razvoj zemalja Zapadnog Balkana.

2. CILJEVI I METODOLOŠKI OKVIR

Glavno istraživačko pitanje kojim se vodilo kroz izradu rada je opravdanost postojanja pojma Zapadni Balkan i upitnost njegova prostornog obuhvata. Glavni cilj ovog rada je kritički prikazati postanak i razvoj pojma Zapadni Balkan. Ostali ciljevi su: uvidjeti razliku prostornog obuhvata Balkan i Zapadni Balkan, utvrditi budućnost integracije Zapadnog Balkana u EU i njen trenutni status te istražiti utjecaj drugih država na područje Zapadnog Balkana.

Kroz povijesni prikaz nastanka naziva Balkan pokazuje se što je sve vodilo pojmu, koji danas EU koristi za označavanje budućih članica, a iznosi se i kraći pregled političko/gospodarskog stanja u pojedinim zapadnobalkanskim državama. Za ostvarenje pojedinih ciljeva rada provedena je anketa među studenima geografije u Beogradu, Sarajevu, Nikšiću, Skoplju, Banja Luci i Zagrebu sa svrhom ispitivanja njihova viđenja pojma Zapadni Balkan kroz više aspekata. U konačnici, prikazan je i kraći osvrt na utjecaj drugih država u području Zapadnog Balkana, uz EU. Sve ovo pridonijelo je konačnom zaključku i kritičkom prikazu.

Za izradu ovog rada korišteni su primarni i sekundarni izvori. Primarni izvori nastali su online provedenom anketom u periodu od 1. 3. do 14. 3. 2021. godine. Online platforma bila je Microsoft Forms zbog lakoće izrade pitanja i kasnije analize. Za izradu grafičkih priloga korišten je i Excel program, koji je omogućavao izradu primjerenih i adekvatnih grafikona i tablica. Anketa je provedena na neprobabilističkom, prigodnom uzorku studenata. Do ispitanika se došlo preko udruženja geografa EGEA (*European Geography Association*) u kojem entitete imaju svi gradovi iz kojih su ispitanici. Sekundarne podatke predstavljaju prethodno provedena istraživanja i znanstveni članci, web stranice, novinski članci, internetski članci, knjige itd. U svrhu izvođenja zaključka korištene su induktivne i deduktivne metode na rezultatima ankete. Za detaljniji prikaz prostora Zapadnog Balkana korišten je ArcMap program u kojem su izrađene sve karte od strane autora prema podacima iz više izvora. U konačnici, tokom istraživačkog postupka ispitane su postavljene hipoteze:

H1: Pojam Zapadni Balkan manje je korišten od pojma Balkan

H2: Prostorni obuhvat Zapadnog Balkana rijetko obuhvaća Albaniju i Kosovo, a učestalo Hrvatsku

H3: Ispitanici smatraju kako će njihove države ući u Europsku uniju

H4: Srbija je najrazvijenija država Zapadnog Balkana, a Kosovo najnerazvijenija

H5: Utjecaj SAD-a podjednak je ruskom na području Zapadnog Balkana

H6: Ispitanici imaju većinom negativna iskustva s pojmom Balkan/Zapadni Balkan te vežu negativne asocijacije uz taj prostor

3. ODREĐENJE POJMOVA BALKAN I ZAPADNI BALKAN

3. 1. Općenito o Balkanu

Gledajući povijesno, Balkan je prvenstveno bio naziv za Staru planinu u Bugarskoj, no s vremenom je naziv zahvatio puno šire područje, u literaturi često spominjano kao Balkanski poluotok. Kada se proučava etimologija riječi Balkan, nema jedinstvenog tumačenja; Todorova (2015) piše kako Balkan dolazi od perzijske riječi *balk*, kojoj je dodan turski nastavak *-an*. Područje Balkana bilo je dio antičke Grčke/Makedonije, Rimskog Carstva, i mnogih ranoslavenskih država te su postojali nazivi za Staru planinu u Bugarskoj poput *Hem* prema grčkoj riječi *Heamus* (Todorova, 2015). Dolaskom Osmanlijskog Carstva na područje jugoistočnog dijela Europe naziv *Hem* polako odlazi u zaborav i od sredine 19. stoljeća *Balkan* ostvaruje potpunu dominaciju kao naziv za planinu. Prostor na jugoistoku Europe nije bio od većeg interesa europskim državama sve do Berlinskog kongresa i početka miješanja carske Rusije u odnose tog dijela Europe. Sredinom i krajem 19. stoljeća europske države počinju sve više širiti interese prema jugoistoku kontinenta i nekadašnje nazive poput Osmanske (Turske) Europe zamjenjuju s Balkanski poluotok i Balkan (Todorova, 2015).

Problem nastaje kod naziva Balkanski poluotok (sl. 1.) i njegovih granica. Davne je 1808. godine Johann August Zeune prvi upotrijebio naziv poluotok jer je krivo zaključio da se Stara planina proteže od Crnoga do Jadranskog mora. Prema mnogim izvorima neupitne su tri granice Balkanskog poluotoka, a to su: Jadransko more na zapadu, Crno more na istoku i krajnji rt Peloponeza (okružen Jonskim i Egejskim morem) na jugu (Klemenčić, 1997). Problem se javlja kod sjeverne granice jer poluotok mora imati kopnenu granicu koja je kraća od morske, a ako se uzme za granicu linija Trst-Odessa onda je to duža linija nego Trst-Peloponez (Slukan Alkić, 2009). U predloženim verzijama sjeverne granice, većina se autora slaže da granica počinje u Tršćanskom ili Riječkom zaljevu pa se nastavlja ili kroz Sloveniju ili kroz Hrvatsku, gdje nastavlja pratiti tok rijeke Save, pa Dunava u čijoj delti i završava (Todorova, 2015). Razvojem znanosti uvidjelo se kako Stara planina nije najveća niti dominira jugoistokom Europe, pa se stoga pokušao ispraviti pogrešan naziv. Njemački geografi i političari, među njima najviše Theobald Fischer, zalagali su se za pojam Jugoistočna Europa i vidjeli su taj prostor kao dio njemačkog geopolitičkog utjecaja (Todorova, 2015). Nakon niza nesretnih povijesnih događaja (Balkanski ratovi, odlazak Osmanlija, stvaranje mnogih država-balkanizacija), Balkan je dobio negativnu konotaciju kao naziv, a u 1930ima i 1940ima, također, i naziv Jugoistočna Europa. Krajem 20. stoljeća razvio se još i naziv Zapadni Balkan od strane Europske unije. Taj naziv bio je prvenstveno skovan za označavanje područja budućih EU integracija, no i on je tokom godina dobio negativnu konotaciju, barem u Hrvatskoj (Tomic, 2005).

Sl. 1. Različite definicije Balkana sa sjevernim granicama njegova obuhvata

Izvor: Prilagodio autor prema Slukan Altić (2009)

3. 2. Povijest pojma Zapadni Balkan

Prvi spomen pojma Zapadni Balkan bio je 1974. godine u „Novom ručnom atlasu“ izdavačke kuće *Mayers* iz Njemačke. Nijemci su precizno podijelili područje Balkana na: Istočno (područje istočno od Karpata), Zapadno (područje Dinarida) i Srednje (područje Srbije, Makedonije i Grčke) područje. Također, u ovom izdanju ne postoji toponim Stara planina, koji se u prethodnim izdanjima navodio. Dakle, u prvoj pojavi, Zapadni Balkan je označavao prirodno-geografsku regiju (Sekulić, 1999).

Za sljedeću pojavu pojma trebalo je proći nekoliko desetljeća i temeljno se izmijeniti geopolitička slika u Europi. Rušenjem Berlinskog zida simbolično je srušena podjela Europe na Istočnu i Zapadnu te je otpočeo pad komunističkih režima. Nekoć oformljena siva zona između komunističkog bloka i ostatka Europe prestaje gubiti važnost, a baš dio nje, uz Austriju i Finsku, bila je i Jugoslavija. Siva zona bila je svojevrsna tampon zona (*buffer zone*) u Europi za sprječavanje sovjetskog utjecaja (Nejašmić, 2009). Jugoslavija, država koja je u svojim granicama okupljala južnoslavenske narode (osim Bugara) u zadnjem je desetljeću 20. stoljeća nestala s političke karte Europe, a za mnoge Europljane ponovno ju je zamijenio pojam

(Zapadni) Balkan. Europska zajednica redefiniranjem svoga postojanja postala je Europska unija (EU) 1992. godine, a već tri godine kasnije unutar svojih granica prihvatila je Finsku i Austriju, dvije države sive zone, dok je na području Jugoslavije bijesno rat (Nejašmić, 2009). Europska unija 1995. donijela je „Agendu 2000“ i u njoj odredila koje države mogu u skorašnjoj budućnosti ući u nju, no na tom popisu nije bila niti jedna država nastala raspadom Jugoslavije (osim Slovenije), a našle su se države iz nekadašnjeg Istočnog bloka koje su imale i manje stupnjeve razvoja od nekadašnje Jugoslavije (Milardović, 2000). Percepcija EU i SAD-a prema području Jugoslavije svela se na ratom razoreni Balkan u kojem svako malo bukne sukob među narodima, koji se međusobno razumiju (Milardović, 2000).

Tek je 1997. godine Unija počela razmišljati o sudbini novonastalih balkanskih država i donijela „Politiku regionalnog pristupa za države Zapadnog Balkana“. Tako je 23 godine nakon prve pojave, pojam Zapadni Balkan postao okosnica politike EU prema državama koje će jednom pristupiti. Veliku važnost u geografskom određenju regije imao je dokument pod nazivom „Uloga unije u svijetu“ u čijem se sedmom poglavlju jasno određuju države koje spadaju pod Zapadni Balkan (Slukan Alkić, 2009). Prema Milardoviću (2000) taj je događaj označio prelazak pojma iz virtualno-političkog u jasan geografski definirani pojam. Slovenija se pridružila Europskoj uniji 2004. godine i naizgled trajno napustila sve svrstavanje pod bilo kakve balkanske pojmove u Europi.

Prema „Politici“ Europske unije u područje Zapadnog Balkana svrstana je i Albanija, iako nije bila dio nekadašnje Jugoslavije (sl. 2). Godine 2013. Hrvatska je ušla u EU i tako postala jedina zapadnobalkanska država koja je to prestala biti (De Munter, 2019). Može se, dakle, reći kako je pojam Zapadni Balkan iz prvotnog prirodno-geografskog značenja prešao u političko-geografsko značenje. Nadalje, pojam ima i rok trajanja, jer jednom kada sve države Zapadnog Balkana uđu u EU, kao takav, on će prestati postojati. Jedan zanimljiviji primjer je i Kosovo, koje kao država, uz Crnu Goru, nije niti postojalo u trenutku nastanka pojma, no proglašenjem svoje neovisnosti 2008. godine automatski je svrstano pod Zapadni Balkan.

Iako kao pojam, Zapadni Balkan ima kraću povijest u odnosu na pojmove Balkan, Balkanski poluotok i Jugoistočna Europa, danas je on aktualniji nego prije. Teško se može odrediti kao toponim radi specifičnosti svoga nastanka i promjenjivog obuhvata, no većini EU političara služi za generalizaciju područja kojeg obuhvaća. Sve u svemu, Zapadni Balkan će egzistirati još dosta godina, ako ne u punom nazivu, onda u službenoj kratici WB6, koja se ponajprije koristi u ekonomske svrhe (Berlinski proces, 2014).

Sl. 2. Države Zapadnog Balkana 2021. godine

Izvor: Autor prema Nakiću (2013) i Eurostatu (2020)

3. 3. Valjanost naziva Zapadni Balkan

Toponim se sastoji od svog izraza (jezičnog oblika, toponimskog lika) i svog sadržaja (identificiranog objekta ili stvarnosti ili referenta). Tek kada se uspostavi veza između toponimskog lika i referenta nastaje toponim (Zupanc, 2020). Prateći prethodno navedeno pravilo postavlja se pitanje je li Zapadni Balkan toponim. U užem poimanju može se uistinu reći da je riječ o toponimu. Međutim, gledajući širu sliku Zapadni Balkan je puno više od običnog toponima, na razini EU on predstavlja cijeli jedan spektar politike proširenja, u svijetu je nerijetko sinonim za mnoge negativne aspekte, poput balkanizacije i bačve baruta, koji se originalno vežu uz pojam Balkan. Stanovnicima tog područja nerijetko predstavlja regiju ili *region* uz koju vežu svoj mentalitet. Postoji, dakle, više tumačenja pojma Zapadni Balkan, osim onog toponimskog.

Sljedeći problem je povezanost pojma Zapadni Balkan s prostorom koji predstavlja. Elementi prirodne sredine očituju se na 2 načina: kao fizički okvir tradicionalne regionalne cjeline i kao okosnica, tj. dominantni i često egzistencijalni element regije (Fuerst-Bjeliš, 2015). Ako se tako uzme toponim Balkan za Staru planinu kao naziv regije, ona mora u svom području imati dominantan utjecaj te planine, što ona nema. Prema tome, Balkan u pojmu Zapadni Balkan je netočan, no teško je zamjenjiv nekim drugim toponimom prirodne osnove kada je ona vrlo

raznolika na navedenom području. Potrebo je razmotriti i stranu svijeta, to jest zapad u nazivu Zapadni Balkan. Prethodno je navedeno kako je 1974. spomenut i pojam Istočni Balkan, područje istočno od Karpata, što danas obuhvaća Rumunjsku i Bugarsku. U odnosu prema tome, zapad ima smisla u nazivu, ali u EU formaciji on obuhvaća i Srednji Balkan, pa opet nema temelja niti za stranu svijeta. S druge strane, ako se pojam gleda kao kreacija EU, može se zaključiti kako se gleda u odnosu na Rumunjsku i Bugarsku, koje su ušle u EU, no one nisu kao takve bile članice kada se pojam kreirao 1997. godine.

U konačnici može se reći kako se pojmom Zapadni Balkan nastojao postići kompromis. Balkan, kao naziv, rapidno je stigao negativnu konotaciju 1990-ih i nekako je nezamislivo da bi se radilo na priključenju Balkana Europskoj uniji, koja predstavlja visoko razvijene države svijeta. Europski političari bili su svjesni kako moraju paziti i na mnijenje javnosti u EU i na Balkanu, pa su tako kreirali novi pojam Zapadni Balkan koji je davao obostrane pozitivne prizvuke (Milardović, 2009). Tadašnjim stanovnicima i političarima EU on je predstavljao područje koje nije samo Balkan, nego onaj dio Balkana koji teži k razvijenom Zapadu, a na području koje označuje imao je sličnu predodžbu, svojevrstni ideal Zapada koji se već postiže i u imenu koje se koristi kako bi se pridružilo tom razvijenom Zapadu. Tako je izbjegnuta balkanizacija Europe, a postignuta europeizacija Balkana. Nadalje, Milardović (2009) navodi kako je Zapadni Balkan socijalni konstrukt jer kao takav ne postoji niti na jednoj karti niti u jednom atlasu, konstrukt je to izveden iz zapadne politike prema Drugome i drugačijem, to jest dio je imaginarne geografije. U nastavku svog istraživanja i rada Milardović (2009) kreira metaforu zapadni balkon koja reprezentira politiku i moć Zapada, to jest EU-a u odnosima prema sebi različitim, to jest Drugima. Kao temelj za ovu metaforu uzet je balkon jer on simbolizira uzvišenost EU nad Balkanom koji se nalazi ispod tog balkona.

Engleska inačica imena također nije ponajbolje određena, naime ona glasi *Western Balkans*, u doslovnom prijevodu to bi bili Zapadni Balkani. Problem se pojavljuje prema tome u određenju jednine, to jest množine, ne postoji više zapadnih Balkana, on je samo jedan (Milenković i dr., 2018). EU je, dakle, kada je stvarala pojam počinila grešku, koja se proteže do današnjih dana, no u posljednje vrijeme nastoji se doskočiti tom problemu, pa se sve češće uvodi kratica WB6, što označava doslovnih šest zemalja Zapadnog Balkana.

4. ODNOS ZAPADNOG BALKANA I EUROPSKE UNIJE

Idejni je kreator pojma Zapadni Balkan Europska unija i kao takva već preko 20 godina utječe na razvoj zemalja Zapadnog Balkana i to gotovo na svim razinama od politike do gospodarstva. Milardović (2000) navodi kako je Zapadni Balkan zapravo eksperiment o kojem ovisi budućnost Europske unije, koja se nikad prije nije našla pred težim zadatkom nego europeizirati divlji, surovi Balkan. Taj eksperiment počeo je, dakle, 1997. godine sa donošenjem „Politike pristupanja“, a značajnije se nastavio nakon Zagrebačkog samita 2000. godine. U Zagrebu su se skupili svi visoki predstavnici tadašnjih 15 država članica EU i država Zapadnog Balkana, bio je to najveći politički skup u Hrvatskoj sve do njena predsjedanja EU, no niti ono ga nije nadmašilo zbog online sastanaka uzrokovanih korona virusom. Na Zagrebačkom samitu donesena je odluka o potpisivanju (pokretanju) „Sporazuma (Procesa) o stabilizaciji i pridruživanju (PSP ili SSP)“ sa svakom zapadnobalkanskom zemljom pojedinačno, no i dalje se naglašava nužnost regionalne suradnje za trajnu uspostavu mira i stabilizaciju područja (Nakić, 2013).

Hrvatska je kao država domaćin, ali i kao najpripremnija država, prva potpisala svoj SSP, a uskoro je to učila tada službeno Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija (FYROM ili BJRM). Odnosi EU i Zapadnog Balkana nisu na početku tekli nimalo bajkovito, Srbija je netom doživjela NATO bombardiranje, Albanija nije imala kvalitetne državne institucije za odnose sa EU, BiH je bila tek u uspostavi kao jedinstvena država itd. (Kurečić i Crljenko, 2013). Sve navedeno uzrokovalo je mali pomak u integracijama do Summita u Solunu 2003. godine, u sklopu grčkog predsjedanja Vijećem EU. Ponovno su se europski čelnici našli su neposrednoj blizini Zapadnog Balkana i donijeli odluku kako „Procesi o stabilizaciji i pridruživanju“ mora voditi ka kandidaturi za punopravno članstvo u EU. Slijedom ove odluke status kandidata za članstvo dobile su Hrvatska 2004. godine i FYROM godinu kasnije (Nakić, 2013). Kako je tekao proces za pojedinu zapadnobalkansku zemlju objasniti će se u narednim poglavljima rada. Europska unija osnovala je i niz organizacija koje brinu o procesu napretka zemalja, pa tako postoji Vijeće ministara za Zapadni Balkan (*Council for the Western Balkans*), Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje te istoimeni Odbor u sklopu EU Parlamenta, Proces suradnje u jugoistočnoj Europi (sjedište u Sarajevu), Berlinski proces itd. (Slukan Alkić, 2009). Odbor za stabilizaciju i pridruživanje promijenio je ime u Radnu skupinu za Zapadni Balkan, a na čelu te skupine nalazi se hrvatski europarlamentarni zastupnik Tonino Picula (Picula, 2020). Treba pridodati kako EU ima i pretpristupne Fondove od 2007. godine čija se financijska sredstva ulažu u provođenje reformi zadatih državama kandidatima za članstvo (Tomić, 2019).

Ulaskom Bugarske i Rumunjske u Europsku uniju završila su velika proširenja, barem za sada. Posljednjim se vlakom u EU ukrcala i Hrvatska 1. 7. 2013. godine i od tada nije bilo novih proširenja Unije, to jest desilo se smanjenje i to izlaskom Ujedinjenog Kraljevstva. Mnogo je unutrašnjih i vanjskih faktora utjecalo na širenje Unije, a rezultat svih njih je predviđanje koje govori kako bi tek 2025. godine Srbija i Crna Gora mogle biti sljedeće članice EU (De Munter, 2019). Gospodarska kriza, migracijska kriza, rat carinama, Trumpova administracija, utjecaj pravoslavne crkve, korupcija, sukob oko imena, skeptičnost Francuske i Nizozemske, slab razvoj itd., sve su to samo neki od uzroka slabog napredovanja zemalja Zapadnog Balkana u proteklom desetljeću prema članstvu u Europskoj uniji (Kurečić i Crljenko, 2013). Neke od svjetlijih točaka odnosa EU i WB6 prošlog desetljeća su: potpisivanje zadnjeg Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Kosovom, ukidanje svih viznih režima za putovanje u Schengen za WB6, rješenje spora FYROM i Grčke te napredovanje pregovora sa Srbijom i Crnom Gorom (De Munter, 2019). Održana su i dva Summita, jedan u Sofiji 2018. i ponovno u Zagrebu 2020. godine, od potonjeg se puno očekivalo, no pandemija je učinila svoje pa je donesena tek simbolična deklaracija o daljnjem razvoju odnosa ZB-a i EU-a. (Vijeće EU, 2020).

Zaključno s 2021. godinom (sl. 3) službeni su kandidati u pregovorima za ulazak u EU Srbija i Crna Gora, datum početka svojih pregovora čekaju Albanija i Sjeverna Makedonija¹, dok su Bosna i Hercegovina te Kosovo potencijalni kandidati (De Munter, 2019).

Sl. 3. Odnosi Zapadnog Balkana i EU 2021. godine

Izvor: Autor prema De Munteru (2019) i Eurostatu (2020)

¹ 25. 3. 2020. donijeta je odluka o početku pregovora, no oni nisu početi zbog nizozemske i bugarske blokade.

5. RAZVOJNA OBILJEŽJA I MEĐUNARODNA INTEGRACIJA DRŽAVA ZAPADNOG BALKANA

Radeći usporednu analizu država ZB-a može se uzeti puno kriterija za usporedbu, u ovom radu uzete su geopolitičke, demografske i ekonomske značajke. U usporedbu je uključena i Hrvatska radi stjecanja dojma koliko je (ne)bliska ostalim državama ZB-a. Gledajući površinski (tab. 1.), najveća država je Srbija, dok je najmanja Kosovo, koje Srbija priznaje kao svoju autonomnu regiju Kosovo i Metohija (KiM) i tako ju navodi u medijima i službenim dokumentima (Ustav RS, 2006). Srbija, također, ima i najviše stanovnika (tab. 1.), a najmanje ima Crna Gora, koja jedina nema niti milijun stanovnika. Stopa prirodne promjene stanovnika negativna je u polovici zemalja, a u Albaniji, Kosovu i Crnoj Gori je pozitivna. Najveće iseljavanje bilježi Bosna i Hercegovina, a sve države suočavaju se i s odljevom mozgova (Eurostat, 2019).

Gledajući ekonomske pokazatelje, mora se uzeti u obzir utjecaj pandemije na gospodarstvo, pa su iz tog razloga uzeti podaci iz godina prije 2020. godine radi bolje predodžbe. Hrvatska tako 2018. godine ima daleko veći BDP i BDP po stanovniku od ostalih država ZB-a (tab. 1.) što ju gospodarski izdvaja u odnosu na WB6. Utjecaj pandemije ogleda se u očekivanom rastu u 2021. godini (tab. 1.), koji je najveći u Crnoj Gori kao rezultat najvećeg pada tokom 2020. godine (Svjetska banka, 2020). Srbija je tokom pandemije zabilježila najmanji pad od samo 1,5 % što ju je svrstalo na europski vrh po stabilnosti gospodarstva usred širenja COVID-19 (Stevanović, 2020). U konačnici, analizirajući uvoz i izvoz (tab. 1.), sve države bilježe deficit, koji u pojedinim slučajevima uopće nije malen, no tokom pandemije obje komponente su se smanjivale zbog zatvaranja granica proljetos.

Tab. 1. Statistički podaci o državama Zapadnog Balkana 2021. godine

Država	Površina (<i>km</i> ²)	Broj stan. 2019. (u mil.)	BDP 2018. g. (mlrd. USD)	BDP per capita 2018. g. (USD)	Očekivani rast 2021. (%)	Uvoz 2019.(mlrd. USD)	Izvoz 2019.(ml rd. USD)
Albanija	28 748	2, 85	15,10	5268	3,71	5,38	2,67
Bosna i Hercegovina	51 197	3, 32	20,21	6065	2,82	11,20	7,15
Crna Gora	13 812	0, 62	5,52	8844	6,83	2,97	0,41
Hrvatska	56 594	4, 06	60,90	14 909	5,35	29,10	17,60
Kosovo	10 887	1, 85	7,90	4302	4,13	3,40	0,36
Sjeverna Makedonija	25 713	2, 08	12,82	6083	3,81	10,10	7,90
Srbija	88 361	6, 98	50,61	7246	4,82	28,01	20,50

Izvor: Autor prema Eurostatu (2019), DZS-u (2020) i Svjetskoj banci (2020)

5. 1. Bosna i Hercegovina

Ova je država imala vrlo trnoviti put od republike unutar Jugoslavije do samostalne države, a niti nakon stečene samostalnosti put nije bajkovit. Političko je uređenje države određeno Daytonskim sporazumom, no nakon nedavne 25 obljetnice sporazuma vidi se da to nikako nije bilo rješenje za duge staze, nego je bilo kratkoročno za uspostavu mira (Gjokaj, 2018). Puno je vremena trebalo da se država barem malo približi Europskoj uniji, pa je tako tek 2008. godine potpisan „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“, no on je na snagu stupio tek 2015. godine (De Munter, 2019). Godinu dana kasnije BiH je predala zahtjev za članstvo, no niti nakon pet godina i niza upitnika i odgovora u vezi stanja u državi, BiH status kandidata nije dobila. Prema obećanjima EU političara, odgovornih za proširenje, BiH može očekivati dobivanje statusa kandidata 2021. godine nakon što riješi 14 zadataka, dobivenih nakon analize odgovora datih na upitnike EU (Maksimović, 2019).

Cijeli proces pridruženja EU doveden je skoro u pitanje jer se 14 mjeseci nije moglo složiti Vijeće ministara BiH i time se nisu poštivale neke odluke iz „Sporazuma o pristupanju“. Priča je za sebe entitet Republika Srpska (RS), koja je do 2019. imala formalno i smrtnu kaznu, a sada teško provodi 14 zadataka EU (Briljavac, 2019). Bosna i Hercegovina ima i problema s ulaskom u NATO Savez, što unutar države blokira RS uz aktivnu potporu Rusije. Koliko god BiH imala političkih problema, toliko je bila svojevrsni fenomen u pandemiji. Njezina su se skijališta upisala na popis destinacija mnogim Europljanima, a liberalne epidemiološke mjere donosile su dobre rezultate u borbi protiv pandemije, odnosno nije se pridavao toliko značaj samoj pandemiji te se očuvao koliko-toliko normalan život (Maksimović, 2021). Gospodarstvo države daleko je od visoko razvijenog, a stečajevi i propadanje tvornica su svakodnevnica. Zagađenje zraka, također, je vezano uz BiH, pa su tako Tuzla i Bosanski Brod simboli zagađenja u regiji (Huseinović, 2019). Prometna infrastruktura države stagnira, u gotovo 30 godina nije izgrađen u potpunosti Vc koridor autoceste, iako država dobiva izdašnu financijsku pomoć brojnih organizacija. Europska unija daje i velika financijska sredstva za brigu o migrantima koji su se zatekli u prihvatnim kampovima u BiH (Aljović, 2020).

Geopolitički BiH se nalazi u središtu preklapanja mnogih interesa, a najmanje pokazuje svoje osobne interese, pa je tako veliki problem gotovo svaka zajednička međuentitetska suradnja. U smjeru postizanja veće stabilnosti i napretka, Europska unija bi u budućnosti s novim Vijećem ministra trebala raditi na dobivanju statusa kandidata za članstvo jer se inače BiH stavlja na milost i nemilost drugih država njihovih vanjskih te unutarnjih utjecaja.

5. 2. Crna Gora

Ova malena država, uz Kosovo, ima euro kao nacionalnu valutu i time je možda korak bliže europskim integracijama, no nije članica eurozone. Svoju samostalnost stekla je 2006. godine kada je izašla iz zajednice sa Srbijom te od tad gradi samostalni nacionalni identitet (Nakić, 2013). Komunikacija s Unijom je dosta dobra, pa su već godinu dana poslije stjecanja samostalnosti potpisali „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“, a 2010. godine su dobili status kandidata za članstvo. Zaključno s 2021. godinom otvorili su sva pregovaračka poglavlja, a zatvorili su ih tri te se očekuje kako će država ući u EU do 2025. godine (De Munter, 2019). Država prema MONSTAT (2011) nije nacionalno homogena, izjašnjenih Crnogoraca je oko 45 %, a Srba oko 28 %, usprkos tome država ima određenu stabilnost i jedinstvenu politiku s ciljem EU članstva. Prethodne su godine održani izbori na kojima je pobijedila oporba uz podršku Srpske pravoslavne crkve, no vanjska se politika nije mijenjala (Mappes-Niediek, 2020). Na tržištu se Crna Gora profilira kroz turizam, gradi autocestu zbog koje je upala u znatne dugove, a članica je NATO Saveza od 2017. godine (Tomović, 2019).

5. 3. Kosovo

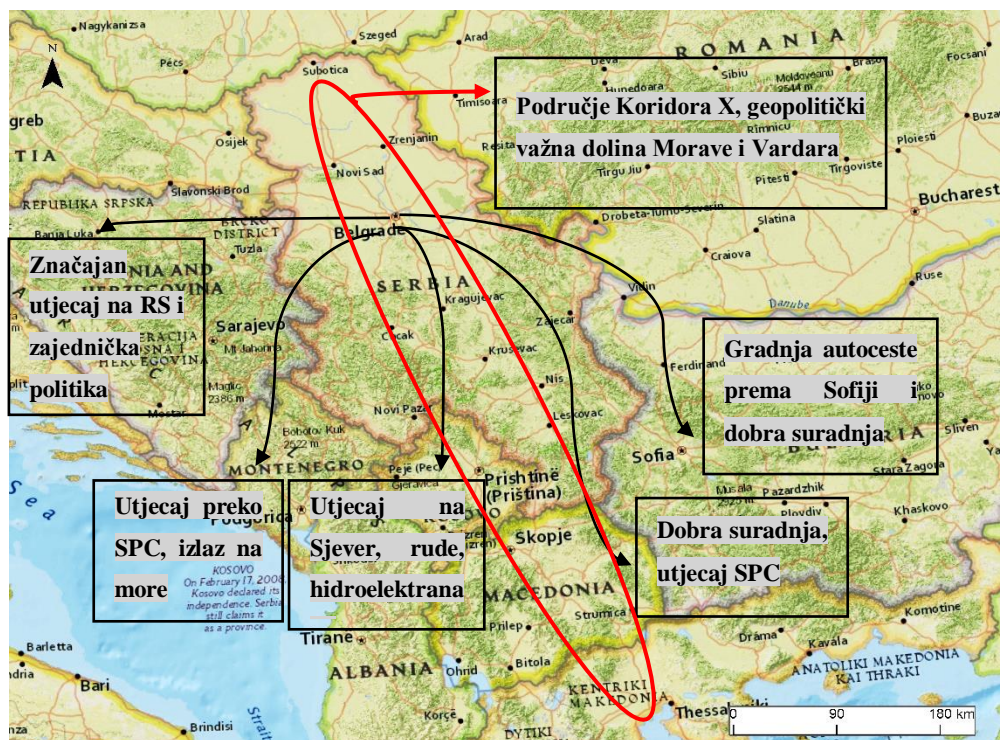
Smještaj ove države prema mnogima je u srcu Balkana te se time Kosovo našlo na području koje je mnogima u interesu zbog nadziranja koridora X, rudnih bogatstva i hidroelektrane na sjeveru države (Kutuzović, 2019). Kosovo je proglasilo neovisnost 2008. godine, no priča nije niti približno gotova jer prema različitim srpskim i kosovskim izvorima Kosovo priznaje različiti broj država. Svojevrsni je paradoks u međunarodnoj diplomaciji što srpsko ministarstvo vanjskih poslova nagovara države na povlačenje priznanja Kosova, a u Bruxellesu radi na uspostavi dijaloga s Kosovom što bi u konačnici trebalo voditi nekom obliku priznanja (Zejneli Loxha, 2020). Kako u svijetu, tako i u Europi, Kosovo je stalno pod određenom vrstom blokade, pet članica EU-a ga ne priznaje te time ne može značajnije niti pregovarati s Unijom, a nije članica niti UN-a niti NATO-a. Ipak, EU je s Kosovom potpisala „Sporazum o stabilizaciji i pristupanju“, na snazi od 2016. godine (De Munter, 2019). Međusobni pregovori Srbije, Kosova i EU stali su 2018. godine zbog uvođenja 100 % carina na srpske i BiH proizvode od strane Kosova, s uzvraćanjem od Srbije (Haidar Diab, 2018). Kosovo ima brojne probleme, poput osnivanja vojske, imovine Pravoslavne crkve, nezaposlenosti itd. Na izborima 2021. godine pobijedila je oporba, čiji čelnik Kurti govori kako odnosi sa Srbijom nisu prioritet njegove politike nego gospodarski razvoj države. Kosovo, država bogata rudama i znatno pogođena pandemijom te s lošim međunarodnim statusom, svako će biti izazov za vođenje budućem premijeru u dosta promijenjenim geopolitičkim odnosima svijeta (Gojan, 2021).

5. 4. Sjeverna Makedonija

U geopolitici je ova država poznata kao geopolitičko težište Balkana (Pavić, 1997). U Balkanskim ratovima dogodila se svađa među saveznicima upravo radi područja Makedonije, a još je i danas suverena Sjeverna Makedonija u sferi interesa mnogih država poradi vrlo šarolikog etničkog sastava koji obuhvaća Makedonce (oko 60 %), Albance (25 %) te Rome, Turke, Srbe, Bugare i dr. (MAKSTAT, 2015). Osim teritorija, Grčka je skoro 30 godina osporavala ime Makedonija i dio njene povijesti, koji joj dijelom i pripada, pa je država sve do Prespanskog sporazuma 2018. godine u međunarodnom kontekstu službeno nosila ime FYROM. Usprkos svim etničkim, teritorijalnim i problemima povezanim s imenom države, SM je 2001. godine potpisala „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“, a 2005. dobila status kandidata za EU (Nakić, 2013). Rješenjem problema s imenom, SM se približila euroatlantskim integracijama, pa je u ožujku 2020. ušla u NATO. Pregovori za članstvo u EU nisu još počeli jer je Bugarska uložila veto. Njemačka za svog predsjedanja nije uspjela riješiti ovaj problem bugarskog polaganja prava na makedonski jezik i dio povijesti (Riegert, 2020b).

5. 5. Srbija

Vanjska politika Srbije dugi je niz godina krojila odnose na Zapadnom Balkanu, a njen geopolitički položaj u središtu Balkana (sl. 4) davao joj je neizmjernu važnost i snagu. Danas se situacija nije znatno promijenila jer je padom Željezne zavjese te stvaranjem paneuropskih koridora Srbija postala „domaćin“ koridora X od Salzburga do Soluna i time je postala značajna kao tranzitna država za Srednju Europu (Nejašmić, 2009). Danas se srbijanske susjedne države pokušavaju što više ograditi od njene prošle i sadašnje vanjske politike, koja je još najutjecajnije u entitetu Republike Srpske u BiH. Gubitkom velikog utjecaja i teritorija te pristupa moru, Srbija se našla u dosta teškim situacijama, no posljednjih godina vidljiv je rast (izuzev 2020.) i značajnije pozicioniranje kao države za strana ulaganja (tzv. Balkanski tigar), države izvoznice bobičastog voća i proizvodnje guma (Kljajić, 2017) . Srbija je svoj „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“ potpisala 2007. godine, a status kandidata dobila je 2012. (Nakić, 2013). Značajnijeg napretka u pregovorima u posljednje vrijeme nema, tako u 2020. nije otvoreno niti jedno poglavlje uz prethodno otvorenih 18 od 35. Europske strukture Srbiji zamjeraju manjak demokracije, dosta autokratsko vladanje Aleksandra Vučića, nedovoljnu slobodu medija itd. (Hina, 2020). NATO-ovo bombardiranje drži Srbiju podalje od članstva u NATO-u, iako, su sve države oko nje (osim BiH) članice. Srbija je uspostavila dobru suradnju s Rusijom i Kinom te se ne libi imati odnose s njima usprkos EU orijentiranosti. Ti odnosi su pridonijeli i velikoj procijepljenosti protiv COVID-19 (Hina, 2021).

Sl. 4. Geopolitički položaj Srbije i smjerovi utjecaja 2021. godine

Izvor: Autor prema Kutuzoviću (2019) i Google Earthu (2020)

5. 6. Albanija

Jedina je ovo država Zapadnog Balkana, uz Kosovo, u kojoj ne živi većinski slavensko stanovništvo što joj daje pomalo drukčiji mentalitet i nacionalnost. Svoju samostalnost stekla je 1912. godine, a dugotrajna osmanska vlast ostavila je utjecaj na kulturnogeografska obilježja. Krajem 20. i dolaskom novoga vremena došlo je do velikih problema i promjena u Albaniji, državne institucije nisu bile dovoljno jake, pa je čak izbila i oružana pobuna 1997. godine, a javila se iznova i krvna osvetama. Nakon svih tih burnih godina Albanija je počela uspješnije funkcionirati kao država te započela euroatlantske integracije (Radeljak Kaufmann, 2019). Izuzetno velika i snažna albanska dijaspora uspijeva ulagati u razvoj države i sve više za nju lobirati. Točno 21 godinu Albanija je bilježila neprekidni gospodarski rast, no i nju je pogodila pandemija (Vajdić, 2019). Mnogi su zemlju vidjeli kao buduću turističku meku što su Albanci i prepoznali te uvelike rade na razvoju turizma. Albanija je potpisala „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju“ 2006. godine, a status kandidata za članstvo dobila je 2014. godine (De Munter, 2019). Početak pregovora čeka kao i Sjeverna Makedonija, a u ovom slučaju blokadu je stavila Nizozemska poradi nefunkcioniranja albanskog Ustavnog suda i zakona o medijima (Riegert, 2020b). Albanija je, uz Hrvatsku, ušla u NATO savez 2009. godine.

5.7. Hrvatska

Cvrtila (2000) navodi kako su Slovenija i Hrvatska takozvane *gateway states* jugoistočne (istočne) Europe. U prijevodu to bi bile države „vrata“ Balkana prema ostatku Europe. S velikim iščekivanjem europskih političara održani su izbori 3. 1. 2000. u Hrvatskoj, nakon kojih je država doživljena kao u punom smislu demokratska. Europska unija je tako u Hrvatskoj vidjela državu, koja treba biti primjer ostatku država Zapadnog Balkana prilikom pristupanja demokraciji i euroatlantskim integracijama (Cvrtila, 2000). Svoj najveći vanjskopolitički cilj Hrvatska je ostvarila 1. 7. 2013. ulaskom u Europsku uniju i time trajno napustila koncepciju Zapadnog Balkana. Ipak, ovdje nije kraj odnosa WB6 i Hrvatske jer to je hrvatsko susjedstvo i u državnom je interesu da i ono bude što mirnije i što integriranije u europske pokrete. Kad se pak pogleda i trgovinska bilanca, visoko na prvim mjestima su Srbija te Bosna i Hercegovina što govori kako i hrvatsko gospodarstvo ovisi o Zapadnom Balkanu (Milovan, 2020). Neupitno je da je sedamdesetogodišnja veza s narodima bivše Jugoslavije i sličnost jezika te kulture jedan od argumenta svrstavanja Hrvatske pod neke balkanske nazive, no sve većim EU integriranjem i gospodarskim napredovanjem ističe se njezino približavanje statusu Slovenije u odnosu na WB6. Neupitna je tako i 816 godina duga povijesna država (veza) s Mađarima/Austrijancima te ostalim narodima Srednje Europe (Cvrtila, 2000). Ulaskom u Schengen i prihvaćanjem eura, hrvatska politička pozicija biti će uskoro podjednaka Sloveniji. Za EU Hrvatska je dugo bila lider integracije Zapadnog Balkana, ali Njemačka tu ulogu sve više prepušta Srbiji (Palokaj, 2014). Zanimljiv je projekt Hrvatske i Slovenije Proces Brdo-Brijuni, koji okuplja sve čelnike država (predsjednike) zemalja Zapadnog Balkana i svake godine održava konferenciju o postignutom napretku i daljnjem razvoju (Ivandić, 2019). To je zapravo posljednja važna politička inicijativa koja veže Hrvatsku, ali i Sloveniju, uz države Zapadnog Balkana. Hrvatsko predsjedanje Vijećem Europske unije bio je trenutak kada se EU ponovno i fizički približila WB6, no pandemija je spriječila značajnije pomake u odnosima. Donesena je „Zagrebačka deklaracija“ putem videokonferencije u kojoj se potiču daljnji dobrosusjedski odnosi (HUP, 2020). Pogodnost pandemijom i nedavni potresi zaustavili su hrvatski petogodišnji rast i uveli državu u novu gospodarsku krizu, no ovoga puta je ona dočekana sa stabilnijim financijama te se očekuje ulazak u eurozonu 1. 1. 2023. (Krasnec, 2020). Hrvatska, gotovo 30 godina samostalna država, danas je prometno povezanija, turistički razvijenija, demokratski stabilnija, vanjskopolitički jasno usmjerenija nego što je to bila u svome stvaranju. Pred državom je, ipak, dug put do rješavanja korupcije i napretka u statističkim pokazateljima sa začelja EU članica.

6. GEOPOLITIČKA PERSPEKTIVA ZAPADNOG BALKANA

6. 1. Utjecaj drugih država

Winston Churchill jednom je izrekao kako je Balkan proizveo više povijesti nego je može apsorbirati. Ironija je kako je ta izjava nastala prije nove stranice povijesti napisane 90-ih 20 stoljeća. Izuzetno burna povijest s puno ratova, sukoba i ispreplitanja interesa raznih država samo su neke od karakteristika područja. Miroslav Krleža, također, je na taj način promatrao karakter regije pa je svojedobno napisao da u balkanskoj krčmi sijevaju noževi kad se pogase svijetla (Milardović, 2009). Mirno na Balkanu nije bilo niti za Rimljana i njihove države, a daljnje interese su redom ostvarivali Bizant (Istočno Rimsko Carstvo), Venecija, Francuska te njemačke države. Najveći dugoročni utjecaj ostavilo je svakako Osmansko Carstvo koje je skoro pet stoljeća na neki način i nad barem dijelom regije imalo vlast te temeljito promijenilo razmještaj stanovništva, vjere i moći (Todorova, 2015). Na svijetu je teško naći gdje u koliko-tolikom suživotu žive čak tri velike religije (islam, pravoslavlje i katoličanstvo) a na Z. Balkanu (osobito u Albaniji, BiH, Kosovu i Sjevernoj Makedoniji) to se djelomice i ostvarilo.

Propašću Osmanskog Carstva Balkan prelazi u glavne geopolitičke interese njemačkih država, popularno zvano *Drang nach Osten* (Todorova, 2015). Danas se ti interesi ogledavaju u odlasku radne snage Zapadnog Balkana na rad u Austriju i Njemačku, učenju njemačkog jezika u školama, stalnog pomaganja u gospodarstvu (struktura uvoza i izvoza, investicije) i politici. Velika su bila očekivanja od njemačkog predsjedanja u drugoj polovici 2020. godine, no uz sve druge probleme Njemačka nije uspjela pospješiti integracijske procese WB6. Rusija je, također, ostavila značajan trag u regiji i sve do pada Željezne zavjese granica utjecaja SSSR-a i ostatka Europe upravo je išla vanjskom granicom današnjeg Zapadnog Balkana to jest tadašnje Jugoslavije (Nejašmić, 2009).

Među državama, koje ostvaruju interese u regiji su i SAD te Kina. Albanija i Kosovo su države, koje imaju izuzetno veliku podršku SAD-a na svim razinama te njihova dijaspora ima znatnu ulogu u odnosima sa SAD-om (Wikiarabi, n.d). Mir 1995. godine u BiH sklopljen je upravo posredstvom SAD-a. Noviji utjecaj može se gledati kroz prošlogodišnji sporazum Srbije i Kosova pod patronatom Donalda Trumpa. Sporazum nije donio ništa revolucionarno u odnosu dviju zemalja, ali je dobar početak nakon prekida dijaloga od uvođenja carina od 100 % (Maksimović, 2020). Današnji Zapadni Balkan našao se i u interesu Kine kroz projekt „Jedan pojas, jedan put“, odnosno „Kina+17“ (sl. 5), što obuhvaća države koje žele surađivati s Kinom kroz više sfera, ipak o tom interesu tek treba svjedočiti vrijeme (Grgas, 2019). Do sada se kineski interes ogledao u uzimanju koncesije nad grčkom lukom Pirej, javljanjem na natječaje za gradnju infrastrukturnih projekata, uzimanju u koncesije raznih zgrada i tvornica, pružanju

medicinske opreme tokom pandemije itd. Prema Arbutini (2020) kineska balkanska politika mogla bi se opisati krilaticom *business as usual* osvrćući se pritom na to kako Kina ne nastoji promijeniti politički režim neke države (za sad), nego kroz razne investicije približiti taj režim ovisnosti o kineskom novcu, radnicima, interesu za ulaganje itd. Najbolji primjer toga je Crna Gora, koja je je najviše osjetila taj kineski korozivni kapital (od autoritativnih država bez značajnije kontrole) te upala u ogromne dugove te četvrtina javnog duga odnosi se na kinesku građevinsku tvrtku (Arbutina, 2020).

Značajan utjecaj imaju još i muslimanske države, ponajprije Turska kroz svoju politiku neoosmanizma (Jurčević, 2018). Turska tek traži jasan smjer prodora svog interesa na Zapadnom Balkanu, za sad je riječ o mekoj moći koja se ogleda kroz suradnju s lokalnim muslimanima, investiranju u manje tvornice, boljim bilateralnim odnosima (Ružević, 2017). Saudijska Arabija plodno je tlo za svoj utjecaj našla u BiH među ostalim i kroz poticanje radikalnog islama i otvaranje škola za izučavanje vehabizma (Polović i Dujić Frlan, 2019). Ujedinjeni Arapski Emirati glavni su investitor u Beogradu, gdje grade Beograd na vodi, novu luksuznu četvrt u gradu sa brojnim atrakcijama (Polović i Dujić Frlan, 2019). Zadnji projekt bio im je financiranje kipa cara Dušana.

Sve u svemu, dokle god EU ne pokaže jasan interes za WB6 i omogućiti im jasan smjer prema integraciji, pruža se prilika za utjecaj raznih zemalja u novom višepolarnom svijetu. Zapadni Balkan naočigled žudi za jasnim usmjerenjem u vanjskoj politici.

Sl. 5. Članice Inicijative „Kina+17“ 2021. godine
Izvor: Autor prema Grgasu (2019) i Eurostatu (2020)

6. 2. Budući odnosi Zapadnog Balkana i EU

Predsjedanje Vijećem Europske unije pripalo je Grčkoj u prvoj polovini 2014. godine i gledalo se na to kao priliku za Zapadni Balkan, koji je po „Agendi 14“ iz Solunskog summita već trebao biti integralni dio EU (Nakić, 2013). Grčka, tada ranjena gospodarskom krizom, manjkom motivacije za EU širenje i u sukobu oko imena s FYROM-om, nije puno učinila po pitanju WB6 nego je sve odgođeno za Sofiju 2018. godine. Predloženo je dakako da države Zapadnog Balkana uđu 2018. godine u EU na stogodišnjicu kraja Prvog svjetskog rata (Nakić, 2013). Konačno, četiri godine poslije u Sofiji, odlučeno je ponovno pomaknuti ulazak na 2025. godinu i to u najboljoj opciji (De Munter, 2019). Takav odnos na principu povuci-potegni između Europske unije i Zapadnog Balkana samo odnosi vremena i sve više smanjuje volju i želju pojedinih zemalja za nastavak pregovora. U lipnju 2019. godine Albanija i Sjeverna Makedonija trebale su dobiti zeleno svjetlo za početak pregovora, ali to se nije dogodilo, prvo je sve odgođeno za 2-3 mjeseca, a onda je Francuska u studenom 2019. godine odlučila blokirati početak pregovora pa potom Bugarska i Nizozemska u studenom 2020. godine (Riegert, 2020a). Početkom 2020. godine sve su oči počele biti uprte u Zagreb, no virtualna konferencija nije donijela značajnije rezultate, kao niti njemačko predsjedanje.

Postavlja se ozbiljno pitanje kamo odnos Zapadnog Balkana i EU uopće ide. Francuski predsjednik Emanuel Macron glavi je kritičar proširenja EU i zagovara novi oblik pregovora. Okvir za nove pregovore predstavljen je početkom 2020. i sastoji se od šest područja umjesto od 35 poglavlja. Novost je tako da će države u pregovorima biti pod strogim nadzorom, postojati će i sankcije ako se ne provode reforme, predstavnici EU osobno će putovati u države kandidate itd. (Riegert, 2020a). Ovakve pregovore trebale bi voditi Sjeverna Makedonija i Albanija, ali je i dalje blokiran početak istih usprkos postignutom dogovoru o otvaranju pregovora. Srbija i Crna Gora mogu nastaviti pregovarati po poglavljima, ali mogu i prijeći na novi okvir pregovora. Kosovo i BiH tek sastavljaju nove vlade zemalja, pa se rasplet odnosa s njima može očekivati tokom 2021. godine (Riegert, 2020a). Bilo koji oblik pregovora bit će težak i puno zahtjevniji nego za prethodne kandidate.

Prvi ozbiljniji razgovori o daljnjem odnosu mogli bi se voditi tek na samitu Berlinskog procesa u drugoj polovici 2021. godine u Berlinu, s obzirom na trenutni fokus uperen ka rješenju pandemije. Ovaj je proces njemačka inicijativa za integraciju i razvoj Zapadnog Balkana, osnovana 2014. godine. Angela Merkel uložila je puno truda u Berlinski proces i gleda se na Njemačku kao na veliku zagovornicu integriranja Zapadnog Balkana (Arbutina, 2019). Članice Berlinskog procesa su države ZB-a, najutjecajnije EU članice: Njemačka, Francuska i Italija te zainteresirane države: susjedne-Hrvatska i Slovenija i Poljska (Berlinski proces, 2014). Na

četvrtoj konferenciji u Trstu Italija je kao organizator predložila da države Zapadnog Balkana osnuju zajedničko tržište među sobom po uzoru na EU. Tada nitko osim Srbije za to nije bio zainteresiran, no s godinama se povećava interes u vidu osnivanja „Mini-Schengena“ (Holroyd i Sanchez, 2019).

Teško je reći što se može očekivati u pogledu odnosa Europske unije i Zapadnog Balkana. Podrška stanovnika zemalja Zapadnog Balkana za članstvo u EU nije u porastu, nego stagnira negdje iznad polovice, mnoga razočaranja u odnosu nisu samo smanjila podršku nego su i političare (osobito makedonskog premijera) stavila u nevjericu. Utjecaji drugih država i neriješena pitanja iz prošlosti iznova i iznova predstavljaju problem, a rješenja dolaze sporo i dijalozi se vode skromno.

Sl. 6. Članice Berlinskog procesa 2021. godine

Izvor: Autor prema Arbutinu (2019) i Eurostatu (2020)

6. 3. Samostalna budućnost Zapadnog Balkana

Prethodno su razmotreni mogući smjerovi razvoja Zapadnog Balkana pod utjecajem drugih država i pod utjecajem Europske unije, no postoji i opcija samostalne budućnosti, odnosno da ne dođe do integracije u EU te da utjecaji drugih država budu minorni. U takvom raspletu događaja Srbija bi svakako nastojala zauzeti dominantnu poziciju i širiti svoj utjecaj na susjedne države. „Mini-Schengen“ je najnoviji projekt nastao koncem 2019. godine dogovorom čelnika Srbije, Sjeverne Makedonije i Albanije o osnivanju zajedničkog tržišta (Holroyd i Sanchez, 2019). Jesenas se pridružilo i Kosovo nakon sporazuma sa Srbijom u Washingtonu (Maksimović, 2020). Pokroviteljstvo ovom projektu dala je i Njemačka na summitu Berlinskog procesa u studenom 2020. godine. Tržište od 14 milijuna ljudi sa znatno slabijim gospodarskim razvojem u odnosu na EU mnogima je dalo *dějà vu* na nekadašnju Jugoslaviju. Bosna i Hercegovina isprva nije htjela sudjelovati zbog međusobnog neslaganja između i unutar entiteta, no u zadnji je čas donijela odluku o sudjelovanju na kongresu, ali je još uvijek potencijalni kandidat. Crna Gora odbila je pristupiti zbog toga što smatra ulazak u Europsku Uniju bitnijim od lokanih integracija (Marković, 2020).

Osim usporedbe s Jugoslavijom, „Mini-Schengen“ sličan je Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini (CEFTA), kojeg su potpisnice države WB6 i Moldavija. CEFTA ipak nije toliko učinkovita i ne predstavlja toliku razinu integriranosti kako što predstavlja „Mini-Schengen“, pa je tako unutar nje uspio izbiti i trgovinski rat s carinama između Kosova i Srbije

(Petrović, 2018). Marković (2020) zaključuje kako je politika jedno, povijest drugo, a ekonomija treće i baš po tom principu funkcionira Zapadni Balkan. „Mini-Schengen“ možda je stanica čekanja za članstvo u EU, a možda je prilika da se konačno pokaže dostatna razina regionalne suradnje za ulazak u Europsku uniju.

Sl. 7. Članice „Mini-Schengena“ 2021. godine

Izvor: Autor prema Holroydu i Sanchezu (2021) te Eurostatu (2020)

7. REZULTATI ANKETE

7. 1. Ispitanici

U svrhu izrade završnog rada provedena je, dakle, anketa u vremenu od 1. 3. do 19. 3. 2021. godine. Nakon stupanja u kontakt s voditeljima pojedinih EGEA entiteta na području od interesa, zamoljeni su da anketu prošire među svojim kolegama geografima. S obzirom da su ciljani ispitanici studenti geografije zamoljeno je da se anketa ne širi među ostalim kolegama. Na ovaj način se dobio jasan uzorak ispitanika budući da su se geografi susreli s pojmom i problematikom Zapadnog Balkana i o tome su slušali barem na jednom od svojih kolegija. Nadalje, nije se moglo pratiti hoće li upitnik ispuniti samo jedna godina studija ili više njih, odnosno studenti prvostupničkog ili diplomskog studija. Stoga je postavljeno pitanje gdje su ispitanici morali navesti svoju dob, a ne razinu studija. Anketni su upitnici prevedeni na jezike ispitanika, dakle na srpski, makedonski, crnogorski, bosanski i hrvatski.

Tab. 2. Prikaz ispitanika po gradovima i po spolu

		Zagreb	Beograd	Sarajevo	Skopje	Nikšić	Banja Luka
Broj ispitanika		29	21	22	25	20	20
Ispitanici po spolu	Muški	15	6	8	13	8	7
	Ženski	14	14	14	12	12	14

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

Tab. 3. Prikaz dobne strukture ispitanika

Godine	Broj ispitanika					
	Zagreb	Beograd	Sarajevo	Skopje	Nikšić	Banja Luka
19	0	7	3	1	0	2
20	11	4	2	4	1	2
21	16	6	1	6	0	4
22	0	2	1	2	0	1
23	2	2	2	4	1	5
24 i više	0	0	13	8	18	6
Ukupno	29	21	22	25	20	20

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

Analizirajući tablice 2 i 3 mogu se izvesti neki zaključci o ispitanicima. Ukupno je anketu ispunilo 137 ispitanika iz šest gradova, od toga je bilo 58 ispitanika, odnosno 79 ispitanica, prosječna dob ispitanika je 21,8 godina što otprilike odgovara trećoj godini studija. Najviše ispitanika dolazi iz Zagreba, a najmanje iz Banja Luke i Nikšića, iako je broj dosta ujednačen. Dob ispitanika uvelike ovisi o dobi voditelja EGEA entiteta zbog sklonosti dijeljenju svojoj godini studija, pri čemu su beogradski studenti prosječno najmlađi, a nikšićki najstariji. Odaziv na anketu bio je zadovoljavajući.

7. 2. Percepcija pojma Zapadnog Balkana

Prethodno je objašnjeno kako je došlo do nastanka pojma Zapadni Balkan, a prema tome u anketi se ispitanike pitalo o njihovom viđenju tog pojma. Raspon pitanja od četvrtog do sedmog tražio je osnove prepoznavanja pojma, prostora i navođenje nekih vlastitih predodžbi o Zapadnom Balkanu. Prvo pitanje u ovoj sekciji bilo je koliko su ispitanici upoznati sa samim pojmom Zapadni Balkan i odgovor je bio moguć u rasponu od 1-minimalno do 5- u potpunosti. Prosječna upoznatost iznosi 3,7, a medijan je 3, 8 te prema tome ne postoje znatnija odstupanja. Najveća upoznatost bilježi se kod sarajevskih ispitanika (prosjeak 4,2), a najmanja kod banjalučkih ispitanika (prosjeak 3, 3). Na dnu upoznatosti stoji i Beograd sa prosjekom od 3,4. To se može u određenoj mjeri povezati korištenjem pojmova *region/regija/Balkan* u medijima, a i u politici, u odnosu na pojam Zapadni Balkan (Markovina, 2016).

Tab. 4. Asocijacije ispitanika na pojam Zapadni Balkan

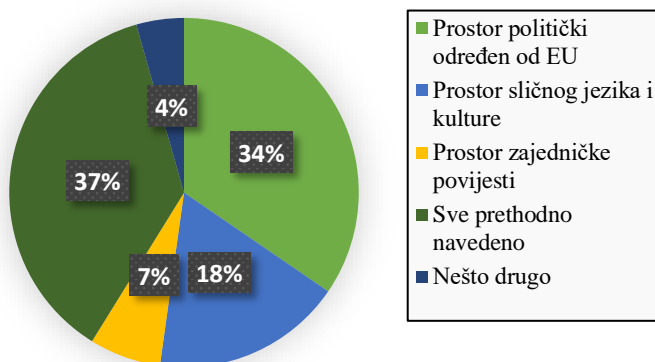
Asocijacija	Broj ponavljanja
Jugoslavija	29
nestabilnost	20
korupcija	15
kandidati za EU	14
politika	13
region/regija	11
Jadransko more	10
države u razvoju	9
zajednički jezik i povijest	8
siromaštvo	8
države nabrojene poimenično	7
slična kultura	7
euroatlantske integracije	5
rakija, ćevapi, loše ceste	3
geografska odrednica	3
Balkanski poluotok	3
rat	2

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

Daljnje pitanje bilo je otvorenog tipa, gdje su ispitanici mogli nabrojati nekoliko svojih asocijacija na Zapadni Balkan (tab. 4). Prva asocijacija bila je Jugoslavija, što se podjednako pojavljivalo kod ispitanika iz svih gradova. Zajedno sa Jugoslavijom, učestalo su se pojavljivale i korupcija i nestabilnost. Sljedeće tri asocijacije najviše su teoretski bliske pojmu Zapadni Balkan, a zapravo je pomalo poražavajuće što samo 14 ispitanika veže ZB s potencijalnim članstvom u EU. Asocijacija na Jadransko more najviše je zabilježena kod beogradskih, banjalučkih i skopljskih ispitanika što se može povezati njihovim neimanjem

pristupa moru, odnosno u BiH slučaju samo kratkoj obali. Manje od deset ponavljanja ostvarile su razne asocijacije, no zbog preglednosti pojedine su sinonimske stopljene u jedinstvene poput

zajedničkog jezika i kulture. Zanimljivost je kako se asocijacija na rat pojavljuje samo dva puta što govori o određenom odmaku od opće percepcije Balkana kao ratnog područja. Slično pitanje o asocijacijama imali su Pleić i Glasnović (2017) u svom istraživačkom radu i Šakaja (2001, 2019). U prvom navedenom radu najučestalije asocijacije zagrebačkih studenta na pojam Balkan su: sukobi, rat, cajke, planina, primitivizam, Jugoslavija itd. Mariborski studenti naveli su ove asocijacije: glazba, ćevapi, more, hrana, Jugoslavija. U potonjem radu iz 2001. g. navode se sljedeće asocijacije zagrebačkih srednjoškolaca: Srbi, Šiptar, sukobi, prljavi Balkan, agresori, rat, razaranja itd. Sumirajući tako sve dosadašnje asocijacije u periodu od 2001. g. do 2021. g. vide se određene promjene. Prije 20 godina Balkan je, prema zagrebačkim učenicima, bio obilježen ponajviše asocijacijom rata i sukoba, a danas se može reći kako su glavne asocijacije ispitanika: Jugoslavija, korupcija i nestabilnost. U budućnosti se očekuje povećanje „pozitivnih“ asocijacija poput zajedničkog jezika, kulture, hrane te ostaloga i to iz razloga što pomalo ponovno dolazi do neke vrste zblizavanja među narodima, odnosno ostavljanja ratnih 1990-ih u prošlosti (Šakaja, 2017).

Sl. 8. Udio (%) pojedinog određenja Zapadnog Balkana

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

Nastavljajući se na prethodno pitanje ispitanici su u narednom pitanju stavljeni u određeni „okvir“ i morali su izabrati što za njih predstavlja Zapadni Balkan (sl. 8). Asocijacije koje se pojavljuju u prethodnom pitanju ovdje su sažete u tri odgovora, a dodana je mogućnost da se izaberu i sve

ponuđene opcije ili se odluči za nešto drugo. Ispitanici iz Beograda najviše su prepoznali Zapadni Balkan kao prostor politički određen od strane EU, a u stopu ih prate zagrebački ispitanici. Skopljski i nikšićki ispitanici najmanje su se odlučivali za prostor zajedničke povijesti, a taj odgovor najviše su birali Banjalučani i Beograđani. Odgovori *prostor sličnog jezika i kulture* te *nešto drugo* podjednako su zastupljeni u svim gradovima. U konačnici, najviše se ispitanika odlučilo za odgovor, koji podrazumijeva sve prethodno navedene kao točne odrednice Zapadnog Balkana. To govori kako ispitanici ne gledaju isključivo jedan element u prostoru nego više vole stavljati karakteristike ZB-a pod zajedničko obilježje. Sličan primjer generalizacije nalazi se i u političkim krugovima Europe, gdje političari uvijek vole naglašavati regionalnu suradnju i dijaloge (Milardović, 2009).

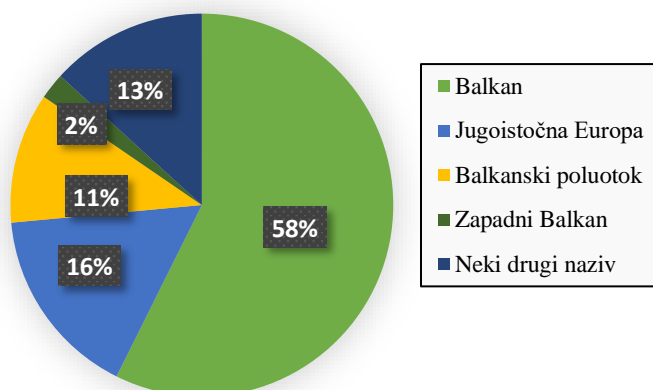

Sl. 9. Prostorno određenje Zapadnog Balkana

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021) i Eurostatu

slučaju Sarajlija) najviše odmakle od srbijanskog utjecaja (Tomic, 2005). Osrednje spominjanje doživjele su Albanija i Sjeverna Makedonija što sugerira već pojavu perifernosti, odnosno može se zaključiti prema odgovorima kako centar Zapadnog Balkana predstavlja trokut Srbija-Crna Gora-BiH. Za Hrvatsku se često stavlja napomena u odgovorima da je ona prestala biti dio ZB-a nakon ulaska u EU.

7. 3. Diferencijacija pojma Zapadni Balkan i ostalih naziva

Sl. 10. Udio (%) pojedinog naziva za imenovanje regije

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

U sljedećem slobodnom odgovoru ispitanici su trebali samostalno nabrojati države, koje smatraju dijelom Zapadnog Balkana. Na devetoj slici vidimo kako su BiH i Crna Gora najviše puta spominjane kao države ZB-a. U odgovorima se javila nekoliko puta i Jugoslavija, ali i susjedne države poput Bugarske. Specifičnost je i spominjanje Kosova, koje se nalazi samo kod sarajevskih i zagrebačkih ispitanika što se može protumačiti kako ga niti mlađe generacije ne priznaju kao državu, odnosno samo ga spominju ispitanici čije su se države (Federacija BiH u

Nastavljajući se na prethodnu seriju pitanja, još se tri pitanja tiču određenja Zapadnog Balkana kod ispitanika. U pitanju broj deset ispitanici su trebali izabrati koji naziv najviše preferiraju prilikom imenovanja regije u kojoj žive. Odgovor je pomalo očekivan (sl. 10), naziv Balkan koristi više od polovice ispitanika, a daleko najveći broj tog odgovora bilježi se kod beogradskih i banjalučkih ispitanika. Zanimljivost

je kada se gleda pojedinačno po gradu, jedino kod zagrebačkih ispitanika odgovor Balkan ne prelazi više od 50 % svih odgovara. Sljedeći odgovor po udjelu je Jugoistočna Europa, koja najviše glasova bilježi kod zagrebačkih ispitanika što je za očekivati sukladno postojanju tendencije odmaka Hrvatske od ičeg balkanskog (Tomac, 2005). Najveći poraz na ovom pitanju doživio je Zapadni Balkan, sa svega tri odgovora iz Zagreba i Sarajeva. Iako je postojalo nekoliko prethodnih pitanja o ZB-u i cijela anketa mu je posvećena, ispitanici su bili očito iskreni i odabrali nazive, koje stvarno koriste.

Očekujući sličnu strukturu odgovara na prethodno pitanje u anketi su postavljena dodatna dva pitanja u vidu razlučivanja Balkana i Zapadnog Balkana. Ispitanici su mogli u jedanaestom pitanju odlučiti između odgovora Da i Ne u vidu postojanja prostornih razlika između Balkana i ZB-a. Za postojanje razlike odlučilo se 60 % ispitanika, a ostali su odgovorili kako ne postoji razlika. Nadovezujući se na to pitanje, uslijedilo je pitanje da se objasne prostorne razlike ako su odgovorili sa Da.

Tab. 5. Navedene razlike između pojma Zapadni Balkan i Balkan

Zapadni Balkan	Balkan
isti mentalitet, povijest i jezik	nije homogen prostor
države bivše SFRJ (bez Slovenije) s Albanijom	širi obuhvat od Zapadnog Balkana
države malih površina, slabije razvijene	više razvijene države van ZB-a
zapadni dio Balkanskog poluotoka	Balkanski poluotok
politička tvorevina	određenje prirodnim granicama
kandidati za članstvo u EU	članice EU
ne uključuje Hrvatsku	uključuje Hrvatsku
ulaskom u EU prestaješ biti dio ZB-a	uvijek ostaješ Balkanac
politički pojam	kulturološki pojam
blizina Srednje Europe	Jugoistočna Europa

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

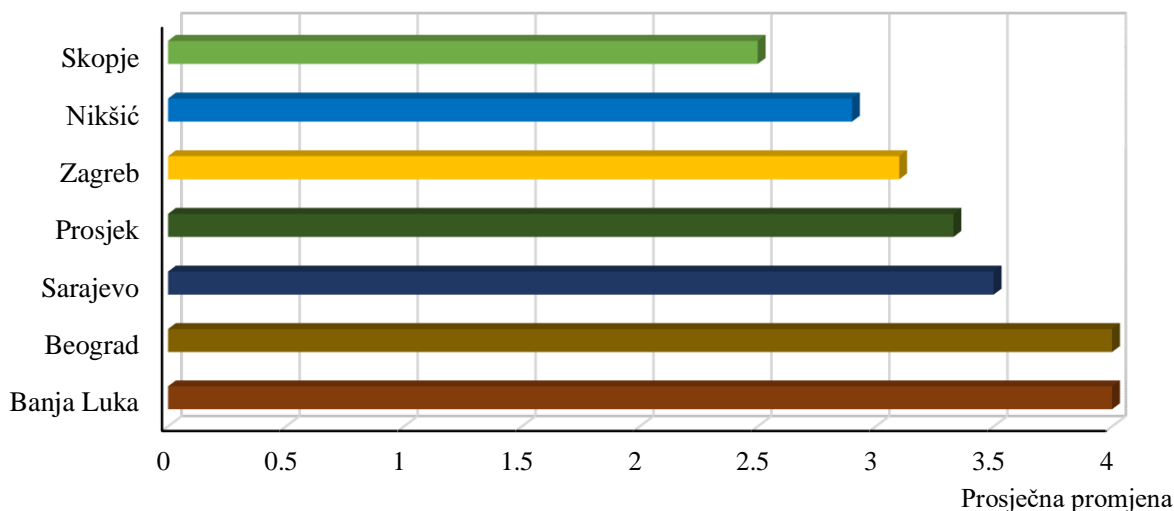
Iako je u pitanju pisalo da se objasni prostorna razlika, ispitanici su pisali sve moguće razlike kojih su se sjetili između ova dva pojma (tab. 5.), što je zapravo pridonijelo dobivanju šire slike. Najveći broj odgovora bio je u formatu da Balkan obuhvaća cijeli Balkanski poluotok, a ZB samo njegov zapadni dio. Beogradski, banjalučki, skopljski i nikšićki ispitanici redovito su uz spominjanje Balkanskog poluotoka spominjali i Balkan kao širi, odnosno ZB kao užu pojam. Ovo se može pripisati nasljeđu Jovana Cvijića, kojeg su neki u odgovorima čak i spominjali, a ponajprije iz razloga što je on bio veliki zagovornik termina Balkanski poluotok (Slukan Alkić, 2009). Zagrebački i sarajevski ispitanici bili su skloniji nabranju zemalja, koje su dio Balkana,

a nisu dio ZB-a. Redovito objašnjenje bio je i odnos s EU, gdje se Balkan (Rumunjska, Bugarska, Grčka) gleda kao dio EU, a ZB bi tek trebao ući u EU. Tu je zanimljivost položaj Hrvatske jer se dosta ispitanika izjasnilo kako je ona dio Balkana, ali nije dio ZB-a što je zapravo uvjetovano idejom da se dijelom Zapadnog Balkana prestaje biti ulaskom u EU (Nakić, 2013). Često se odgovaralo kako je područje ZB-a slabije razvijeno u odnosu na Balkan, što nema velikog smisla, kao niti u slučaju određenja Hrvatske, jer gledajući Balkan kao širi pojam, jasno je da on obuhvaća i Zapadni Balkan i svu njegovu (ne)razvijenost. Nekoliko odgovora referiralo se na položaj oba pojma u vidu ukupnog položaja u Europi, pa je tako Zapadni Balkan bliži onoj Srednjoj, a Balkan kao cjelina čini Jugoistočnu Europu.

7. 4. Percepcija odnosa prema Europskoj uniji

U anketi je bio prisutan i dio vezan uz odnose Zapadnog Balkana i Europske unije. Iako su pitanja o EU integracijama prethodila pitanjima razlikovanja ZB i Balkana, ona se tek sad analiziraju zbog povezanosti prvih sedam pitanja s razlikovnim pitanjima. Ispitanici su trebali kratko odgovoriti s Da ili Ne na pitanje hoće li države Zapadnog Balkana ući u EU. Rezultat je skoro pa podjednak, 53 % ispitanika vidi države ZB-a u EU, a njih 47 % ne vjeruje u pridruživanje. Ovdje je zanimljivo promatrati rezultate po gradovima; skopljanski i banjalučki ispitanici izjasnili su se u većini za ne-ulazak u EU, kod Beograđana presudio je jedan odgovor za ulazak, a kod nikšićkih ispitanika dva je odgovara bilo više za ulazak. Analizirajući ovaj rezultat dolazi se do nekih aktualnih političkih događaja. Sjeverna Makedonija ponovno je bila dobila veto za početak pregovora što se dobrano medijski popratilo u toj zemlji pa je svakako utjecalo na odgovore (Riegert, 2020b). Banja Luka je glavni grad entiteta Republike Srpske, koji već godina sustavno zaustavlja približavanje BiH Europskoj uniji i ovaj rezultat njihovih ispitanika zapravo pokazuje rezultat tog kočenja pridruživanju EU (Maksimović, 2019). Mala podrška ulasku zabilježena je i u Beogradu i u Nikšiću, što je isto rezultat novijih političkih događaja, ponajprije uvjetovanje srbijanskim dijalogom (priznanjem) s Kosovom za pridruživanje EU, dok u Crnoj Gori postoji značajna dihotomija prosrpskih i procrnogorskih političara, koja pomalo koči napredak države (Hina, 2020). S druge strane, sarajevski i zagrebački ispitanici uvjereni su kako će države Zapadnog Balkana ući u EU. Pomalo je ironično kako 70 % sarajevskih ispitanika vjeruje u ulazak u EU, a u istoj zemlji, u drugom entitetu, taj broj varira oko 40 %. Zagrebački ispitanici državama Zapadnog Balkana daju 65 % šansi za ulazak u EU, što je sasvim pristojna razina, a i u hrvatskim medijima često se čuje kako bi integracija ZB u EU samo dovela boljitak Hrvatskoj.

Nadovezujući se na prethodno pitanje, ispitanici su morali odrediti u narednom pitanju koliko bi se percepcija ZB-a promijenila ulaskom u EU i to u rasponu od 1-minimalno do 5-u potpunosti. Prosjek svih odgovora je 3,3 (sl. 11.) što je zlatna sredina, odnosno može se reći i bolje od očekivanog u odnosu na prethodno pitanje gdje je bilo dosta skepticizma ulaskom u EU. Ponovno gledajući po gradovima vidi se jedan paradoks, banjalučki i beogradski ispitanici imaju prosjek od 4,0, što je pomalo neočekivano s obzirom na negiranje ulaska u EU. U pitanju se ne navodi kako bi se percepcija promijenila, to jest bi li se kretala u negativnom ili pozitivnom smislu. Slijedeći nekako ideju pozitivne promjene percepcije može se reći da postoji nada (vjera) u promjene ulaskom u EU. S druge strane, skopljanski ispitanici imaju prosjek od samo 2,5 što je rezultat već prethodno spomenutog veta za početak pregovora. Sarajevski, nikšićki i zagrebački ispitanici nalaze se oko prosjeka promjene percepcije ZB ulaskom u EU.

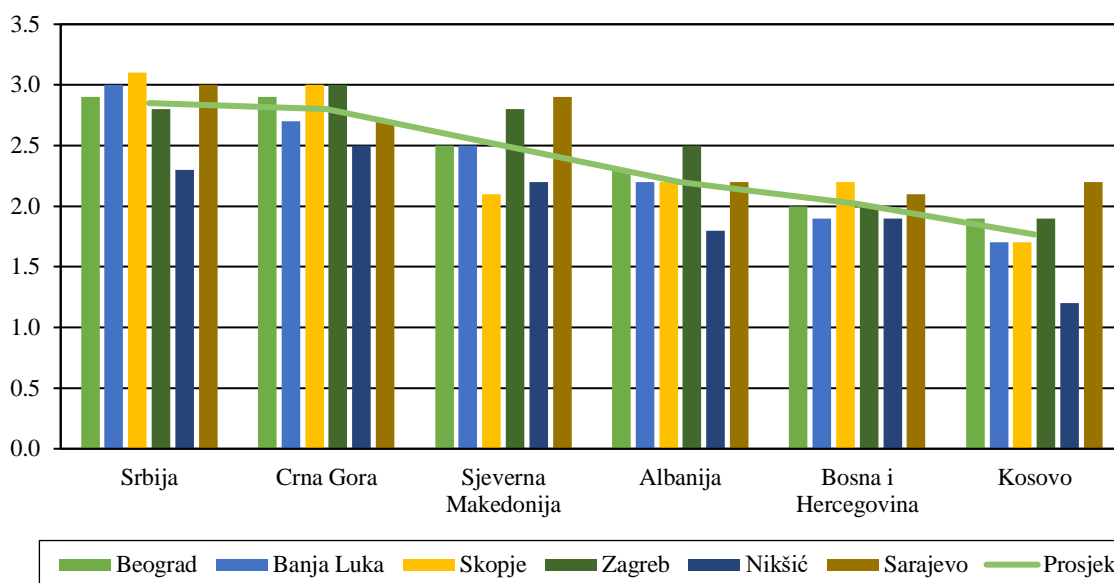
Sl. 11. Prikaz prosječne promjene percepcije ispitanika o ZB-u ulaskom u EU

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

Spajajući opće percepcije o Zapadnom Balkanu i njegov odnos prema EU nastalo je najsloženije pitanje u anketi. Ispitanici su u 13 pitanju trebali odrediti razinu razvoja pojedine države i njen napredak prema EU i to u rasponu od 1-slab razvoj i napredak prema EU do 5-jak razvoj i brz napredak prema članstvu u EU. U pitanju je ponuđeno svih šest država ZB-a, no zbog izbjegavanja neugodnih situacija kod Kosova je stavljena napomena kako nije član UN-a i u zagradu je navedeno ime srbijanska pokrajina Kosovo i Metohija. Za analizu ovog pitanja izračunati su prosjeci razina razvoja pojedine države prema gradu ispitanika (sl. 12). Sveukupni prosjek svih gradova je svega 2,4 što je pomalo poražavajuće, odnosno ispitanici doživljavaju razvoj zemalja izuzetno slabim, što se uklapa u neke percepcije u vidu nerazvijenosti Balkana

(Cvrtila, 2000). Prema ispitanicima, najrazvijenija država ZB-a je Srbija i to sa prosjekom od 3,0; gledajući usporedno s ukupnim BDP-om iz tablice 1, taj podatak se poklapa (Eurostat, 2020). Druga najrazvijenija država prema ispitanicima je Crna Gora, što je isto paralelno s BDP-om po glavi stanovnika, prema kojem je ona prva iza Hrvatske, a ispred Srbije (Eurostat, 2020). Na začelju se smjestilo Kosovo i to kod svih ispitanika osim sarajevskih, koji su svoju BiH smjestili na začelje po razini razvoja. Kosovo je, dakako, država s najnižim ukupnim BDP i onim po stanovniku, pa niti ne čudi njegovo smještanje na začelje kod ispitanika (Eurostat, 2020). Nikšićki su ispitanici u prosjeku davali najniže razine svim državama i njihov ukupni prosjek iznosi samo 2,0. Najviše razine razvoja davali su zagrebački i sarajevski ispitanici. Zanimljivost je kako su beogradski ispitanici svoju zemlju rangirali ispod ukupnog prosjeka Srbije, a susjednu Crnu Goru su samo za 0,04 lošije rangirali od svoje domovine.

Prosjek

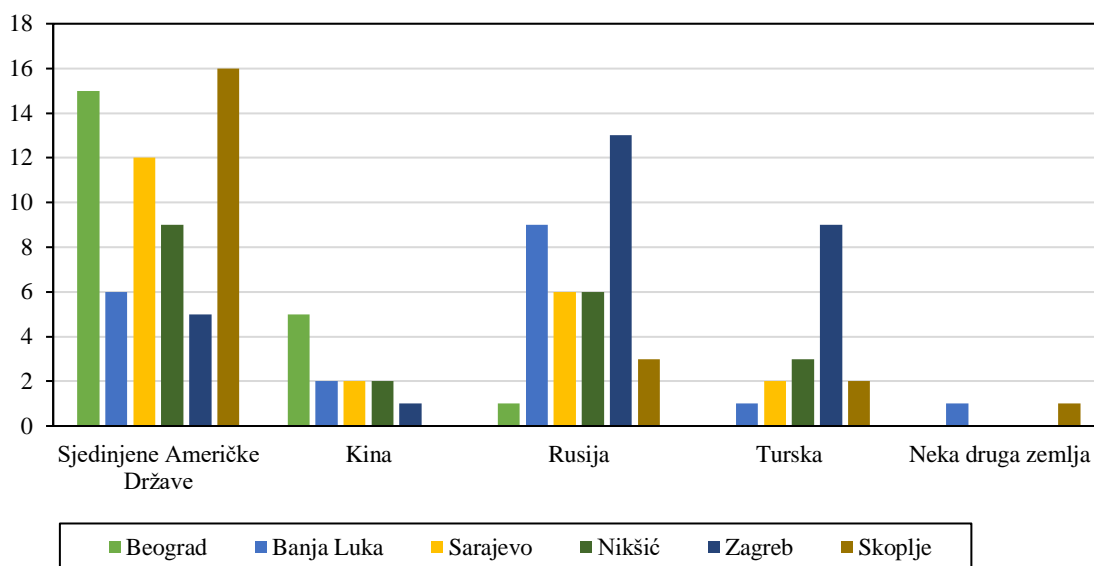
Sl. 12. Prikaz prosjeka razvijenosti zemalja Zapadnog Balkana

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

7. 5. Strani utjecaji te iskustva Zapadnog Balkana

Neupitno je kako se promjene u svjetskoj geopolitici odražavaju i na području Zapadnog Balkana. Sukladno tome, u anketi je postavljeno pitanje o utjecaju drugih država, izuzev članica EU, na područje WB6. Odgovori na ovo pitanje (sl. 13) ponovno su predstavljani po gradovima zbog određenih specifičnosti glede utjecaja na njihove države. Ukupno gledajući, najveći utjecaj imaju Sjedinjene Američke Države i to pomalo začuđujuće kod beogradskih ispitanika sa preko 60 % i naizgled očekivano kod skopljanskih ispitanika, također, sa preko 60 %. Ovdje bi bilo zanimljivo vidjeti kako bi odgovorili kosovski ili albanski studenti. Nadalje, utjecaj Kine najviše je zabilježen kod beogradskih ispitanika, a najmanje kod zagrebačkih. Kina već dugi niz godina gradi odnos sa Srbijom i ulaže u brojne projekte u zemlji, a to je često i na naslovnicama srbijanskih novina i portala (Polović i Dulić Frlan, 2019). Utjecaj Rusije najviše su zamijetili zagrebački studenti, a banjalučki odmah nakon toga.

Broj odgovora

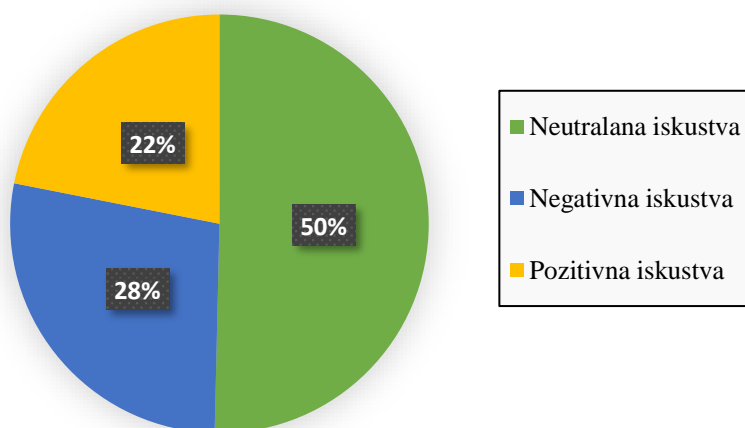

Sl. 13. Utjecaj drugih država na Zapadni Balkan

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

U Hrvatskoj postoji pomalo nerealna predrasuda kako Rusija ima izuzetno veliki utjecaj na države ZB-a, no taj se utjecaj ponajviše zadržao u entitetu Republika Srpska i entitetski političari godinama njeguju veze sa ruskim (Tomić, 2019). Zagrebački ispitanici, također, su zamijetili veliki utjecaj Turske na području Zapadnog Balkana. Kad je u pitanju Turska, sarajevski ispitanici su tek na trećem mjestu što je pomalo neočekivano zbog vidnog povećanja utjecaja koje se može povezati s idejom neosmanizma (Jurčević, 2018). Zaključno gledajući, SAD su još uvijek zadržale svoj utjecaj nad Zapadnim Balkanom, no bit će zanimljivo slično pitanje postaviti za desetak godina.

Posljednja dva anketna pitanja postavljena su kao neki oblik zaključka za ispitanike gdje su trebali izraziti svoja iskustva sa pojmom Zapadni Balkan. Odgovori na predzadnje pitanje bili su zadani u vidu odabira vrste iskustva (sl. 14.), a 50 % ispitanika odgovorilo je kako su imali neutralna iskustva sa Zapadnim Balkanom. Drugih 50 % odgovora podijeljeno je na 28 % negativnih iskustva i 22 % pozitivnih. Gledajući prema gradovima, najviše neutralnih iskustava imaju studenti Zagreba, najviše negativnih sarajevski ispitanici, a najviše pozitivnih ispitanici Beograda. To se može povezati sa distancom Zagreba, općenito Hrvatske, prema ičem balkanskom, dok je moguće da ispitanike Sarajeva povijesno negativnije konotacije vezane uz Balkan vode i negativnim iskustvima (Tomić, 2019). U konačnici, već je prethodno spomenuto kako Beograđani vole koristiti pojam Balkan, pa niti ne čudi što uz njega vežu pozitivna iskustva.

Sl. 14. Udio (%) iskustva ispitanika sa pojmom Zapadni Balkan
Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

U posljednjem pitanju otvorenog tipa ispitanici su trebali navesti zašto imaju prethodno izabrana iskustva sa pojmom Zapadni Balkan. Čitajući odgovore, naišlo se na podosta istih i sličnih, a takvi su objedinjeni u jedan odgovor i prikazani s ostalima u tablici 6. Analizirajući razloge pozitivnih iskustava, većina ispitanika ih veže uz putovanja po državama ZB-a i dobro prihvaćanje u svakoj od njih. Druga velika skupina odgovora odnosi se na vrlo determinističke stavove, poput određenja veselih balkanskih ljudi, to su „naši“, „mi smo sa Balkana“, međusobno razumijevanje itd. Nekoliko se puta spomenulo more, misleći vjerojatno na Jadransko, a to se dogodilo i u prethodnim slobodnim odgovorima. Postoji određena percepcija kako turisti Srbije i S. Makedonije radije odlaze na ljetovanje na grčke obale, odnosno Egejsko more, pa se tako spominjanje Jadrana više veže uz sarajevske, zagrebačke i nikšićke ispitanike (Milardović, 2000). Čitajući razloge negativnih iskustava, mogu se naći i neki koji se nalaze u opreci s pozitivnim. Ponajprije tu se može uočiti odnos sa EU kao negativan razlog, dok ga

pojedini ispitanici navode kao pozitivan razlog. Europska unija, koliko god odugovlači pristupne pregovore i stavlja brojna veta, toliko i u određenoj mjeri pomaže WB6 kroz razne ekonomske i financijske programe (De Munter, 2019). Sljedeća opreka je u vidu ekologije, kod pozitivnih iskustva nalazi se pojam očuvani biodiverzitet, a kod negativnih je to navođenje ekoloških problema. Činjenica jest da na području Zapadnog Balkana postoji široki biodiverzitet i velika područja su pokrivena šumama, no isto tako postoje i ozbiljni ekološki problemi, zbrinjavanje otpada većini zemalja predstavlja gorući problem (Radeljak Kaufman, 2019). Što se tiče ostalih razloga negativnih iskustava, navode se standardne, prethodno spomenute asocijacije poput nerazvijenosti, političke nestabilnosti, ratova itd. Na tri odgovora prethodno se nije naišlo, a to su niska razina demokracije, neiskorišteni potencijali i nepoštivanje prometnih propisa. Postoji ozbiljan problem posljednjih godina s padom razine demokracije ponajprije u Srbiji, zatim u Crnoj Gori te velika zamršenost izbornim zakonima u BiH (Hina, 2020). Pod neiskorištene potencijalne može se navesti puno aspekata, a gledajući iz aspekta gospodarstva riječ je vjerojatno o neizgrađenosti (propadanju) industrije, pojavnosti masovnog turizma i slaboj upotrebi digitalne mreže. Loše prometne vještine stanovnika ZB-a nadaleko su poznate, a u prilog tome ide i visoka stopa prometnih nesreća i broj poginulih u istima, odnosno (ne)kvaliteta infrastrukture i vozila (Aljazeera, 2017). Neutralna iskustva većinom se odnose na neznanje u pogledu pojma Zapadni Balkan. Dosta je neutralnih razloga u vidu nerazmišljanja o Zapadnom Balkanu i nepračenja politike. Pomalo problematično je imati stav, kao student geografije, da vas ne zanima ili niste razmišljali o osnovi regije u kojoj živite, a da pritom postoji velika ovisnost vaše države o izvozu/uvozu u susjedstvo. Analizirajući geografske studijske programe ZB-a, primjećuje se kako se u većini nalazi kolegij Politička geografija ili neki oblik regionalnog kolegija o Europi, što bi predstavljalo osnovnu za širenje, to jest stjecanje, znanja o Zapadnom Balkanu. Realniji odgovor na neutralno iskustvo bio je kako postoje i negativni i pozitivni razlozi, pa se zbog toga, u konačnici, odlučuje za neutralnost. Zaključujući o iskustvima ispitanika, valja primijetiti kako nema puno odgovara vezanih uz Europsku uniju, kao idejnog kreatora pojma, što je podosta rezultat neupoznatosti s djelovanjem EU i benefitima moguće integracije u Uniju.

Tab. 6. Uzroci odabira iskustva sa pojmom Zapadni Balkan

Pozitivna iskustva	Negativna iskustva	Neutralna iskustva
prihvatanje ljudi, lijepa atmosfera	negativne povijesne okolnosti	nisam razmišljao/la o tome
lijepo provedeni trenuci u svakoj zemlji ZB-a	stalne tenzije u politici	nemam posebno mišljenje o tome
kulturno nasljeđe, moja domovina	stanje u ekonomiji-nerazvijenost	nisam proživio period 1990-ih
položaj između Azije i Europe, maritimni utjecaj-Jadran	manipulacija i kontrola od EU	ne pratim svjetsku niti balkansku politiku
brojna putovanja po bivšim jugoslavenskim državama	neiskorišteni potencijali	ne znam dovoljno o tome i nemam neka iskustva
zato što smo sa Balkana	niska stopa demokratije	postojanje i pozitivnih i negativnih, zlatna sredina
ovdje žive dobri, veseli ljudi	ratovi, margina društva	neke države su pozitivne, neke negativne
očuvanje biodiverziteta	nezaposlenost, ekološki problemi	nisam se susreo s pojmom ZB
pozitivni učinci EU-a	nepoštivanje prometnih propisa	
„naši ljudi“, svi se međusobno razumijemo	korupcija i podobnost	

Izvor: Autor prema anketnom istraživanju (2021)

8. ZAKLJUČAK I KRITIČKI OSVRT

Klemens von Metternich, austrijski kancelar, još je početkom 19. stoljeća rekao kako Balkan počinje u Beču, odnosno na cesti koja vodi prema jugozapadu tadašnje Habsburške Monarhije. Tada se na Balkan gledalo u kontekstu nerazvijenosti i teritorija oslobođenog od Osmanlija, a nakon dva stoljeća i dalje je ostala stigma zaostalosti kao sivi oblak nad područjem južno od Beča (Todorova, 2015). Još od Berlinskog kongresa 1878. godine tuđi državni interesi za područje Balkana kontinuirano utječu na prostor. Jedna od zadnjih manifestacija tih interesa bilo je kreiranje Zapadnog Balkana, teško definiranog pojma zbog isključivo političke određenosti u čijoj je podređenosti geografsko određenje prostora (Milardović, 2009). Za istraživanje pojma Zapadni Balkan provedena je anketa među studentima geografije u glavnim gradovima većine država (entiteta), koje su trenutno obuhvaćene (ili su kao u slučaju Hrvatske bile obuhvaćene) definicijom Zapadnog Balkana. Anketa se provodila prema šest osmišljenih hipoteza, čije potvrđivanje ili opovrgavanje vodi do konačnog kritičkog osvrta. Hipoteze:

H1: Pojam Zapadni Balkan manje je korišten od pojma Balkan

H2: Prostorni obuhvat Zapadnog Balkana rijetko obuhvaća Albaniju i Kosovo, a učestalo Hrvatsku

H3: Ispitanici smatraju kako će njihove države ući u Europsku uniju

H4: Srbija je najrazvijenija država Zapadnog Balkana, a Kosovo najnerazvijenija

H5: Utjecaj SAD-a podjednak je ruskom na području Zapadnog Balkana

H6: Ispitanici imaju većinom negativna iskustva s pojmom Balkan/Zapadni Balkan te vežu negativne asocijacije uz taj prostor

1. Prema odgovorima na pitanje o imenovanju regije življenja, ispitanici su se sa 58 % izjasnili kako koriste naziv Balkan, a naziv Zapadni Balkan dobio je samo 2 % odgovora. S druge pak strane, prosječna upoznatost sa pojmom Zapadni Balkan iznosi 3,7, odnosno prelazi u rang 4. Sukladno tome, potvrđena je hipoteza kako je pojam Zapadni Balkan manje korišten od pojma Balkan, no, također, postoji dobra upoznatost s tim pojmom kod ispitanika.

2. Prostorno određenje Zapadnog Balkana prikazalo je kako jezgru ZB-a čine Srbija, Crna Gora i BiH. Analizirajući ostale države, vidi se samo 22 odgovora za Kosovo kao državu ZB, dok se Albanija našla na blažoj periferiji sa 78 odgovora. Hrvatska je ulaskom u EU prestala biti dijelom Zapadnog Balkana; ispitanici su ju 42 puta naveli kao zemlju Zapadnog Balkana, no to nije niti pola od primljenih odgovora, pa sve to govori kako ova hipoteza nije u potpunosti potvrđena, odnosno dijelom je istinita za Kosovo.

3. Ulazak u EU predstavlja glavni cilj vanjske politike svih država Zapadnog Balkana, gledajući ukupne rezultate ankete, 53 % odgovora bilo je afirmirajuće po pitanju integracije u EU, sukladno tome hipoteza je potvrđena. Nadalje, za općenito određenje pojma Zapadni Balkan 34 % ispitanika odgovorilo je kako je pojam određen od strane EU, a 37 % odgovora odnosilo se na zajedničko određenje pomoću EU, zajedničke povijesti te sličnog jezika i kulture. Dakle, veza EU i Zapadnog Balkana važna je i vidljiva kod ispitanika što samo ide u prilog hipotezi.

4. Uspoređujući podatke o BDP (obje vrste) i odgovore ispitanika (Kosovo s prosječnom ocjenom razvijenosti 1,8, a Srbija 2,9) dolazi se do spoznaje kako je Srbija zaista najrazvijenija država ZB-a, a Kosovo se nalazi na začelju, ova je hipoteza potvrđena.

5. Analizirajući strane utjecaje na područje Zapadnog Balkana nailazi se na nekoliko zemalja, ispitanici su bili najskloniji utjecaju SAD-a sa 48 % odgovora, dok je utjecaj Rusije stao na 29 %, Turska je bila odgovor u 13 % ukupnih, a Kina u 9 %. Gledajući izvan provedene ankete, mora se konstatirati kako SAD ima zaista veću ulogu u regiji zbog veće uloge u 1990im. Hipoteza nije potvrđena jer niti kod ispitanika niti sagledavajući određene podatke (ekonomske, političke itd.) utjecaji ovih dviju država nisu podjednaki.

6. Zaključno u anketi, ispitanici su trebali navesti svoja iskustva sa pojmom Zapadnog Balkana i točno 50 % ih se izjasnilo kako ima neutralna iskustva, sljedeći postotak bio je onaj negativnih iskustava. Analizirajući asocijacije na ZB teško je reći koja je pozitivna, a koja negativna jer ovisio osobnoj percepciji. Ukupno se, ipak, može reći kako neke asocijacije imaju većinski negativnu konotaciju (npr. korupcija, mito, rat, sukobi) te tako sagledavajući dolazi se do otprilike polovice asocijacija percipiranih kao negativnih. Dio hipoteze o većinski negativnim iskustvima s pojmom Zapadni Balkan nije potvrđen, a glede negativnih asocijacija, također se ne nalazi većinsko prevladavanje negativnih, pa ukupna hipoteza nije potvrđena.

Sumirajući rezultate ankete u odnosu na hipoteze mogu se vidjeti neki neočekivani rezultati. Pojam Zapadni Balkan nije toliko nepoznat, no ipak se sam Balkan češće koristi; pojam je određen od strane EU, ali ga obilježavaju i druge karakteristike. Albanija se percipira kao dio ZB-a, ali Kosovo i Hrvatska ne, krajnji cilj ulaska u EU podupire se u natpolovičnoj većini, a sam pojam ostavlja neutralna iskustva. Teško je izreći pozitivnu ili negativnu kritiku na sam pojam Zapadnog Balkana bez izuzimanja vlastitog stajališta jer se odnos prema ovom pojmu razlikuje od osobe do osobe. Hrvatima je on predstavljao sinonim razočaranja početkom 2000-ih, a Srbija se nastoji nametnuti kao lider tog područja.

Europska unija htjela je u principu sve najbolje prostoru Zapadnog Balkana, ali su europski političari zaboravili kako je povijest učiteljica života. Nakon dvije zajednice južnoslavenskih naroda i ratnih 1990-ih teško je zamislivo da se pod paradigmom regionalne suradnje približuje članstvu u Uniji. Konstantna upornost svake države regije u ostvarivanju svojih vlastitih interesa ne pridonosi suradnji, koja se jedino može vidjeti većinski u vidu ekonomije. Budućnost je neizvjesna, svijet se konstantno susreće sa novim geopolitičkim odnosima, a odnosi Zapadnog Balkana i EU stagniraju. Nameće se pitanje može li se vratiti povjerenje u europske integracije ili je ono nepovratno izgubljeno kod nekih država, to jest može li Unija za nekoliko godina uopće biti poželjna integracija regije.

Bio Balkan planina, južno od Beča, turska Europa, bačva baruta, poluotok, drugost u odnosu na Europu, Zapadni Balkan ili nešto sasvim treće, uvijek će to biti područje koje predstavlja fluidnost različitih utjecaja država, vjera i ideja. Zapadni Balkan možda je samo jedna u nizu faza razvoja ovoga prostora, pojam nastao u briselskim hodnicima donio je vjerojatno više problema nego potencijalnih rješenja. Nakon mogućeg ulaska u EU, možda se konačno prestane toliko kritizirati ovaj prostor jer već sada postoji puno oduševljenih posjetitelja prirodnim ljepotama Balkana (turističkom ponudom) i određenom europskom egzotičnošću, no lako je biti general poslije bitke.

9. POPIS LITERATURE

1. Aljović, A., 2020: Kašnjenja na Koridoru 5C odnose milione iz budžeta, <https://balkans.aljazeera.net teme/2020/3/1/kasnjenja-na-koridoru-5c-odnose-milione-iz-budzeta> (5. 3. 2021.)
2. Arbutina, Z., 2019: Zapadni Balkan i EU: Neizvršene obveze i neispunjena obećanja <https://www.dw.com/hr/zapadni-balkan-i-eu-neizvr%C5%A1ene-obaveze-neispunjena-obe%C4%87anja/a-48501793> (2.4.2021.)
3. Arbutina, Z., 2020: Crna Gora: Autoputem u dužničku klopku Kine, <https://www.dw.com/sr/crna-gora-autoputem-u-du%C5%BEni%C4%8Dku-klopku-kine/a-55936310> (2. 4. 2021.)
4. Berlinski proces, 2014: Berlin Process, <https://berlinprocess.info/about/#wbsummits> (6. 3. 2021.)
5. BikeTours, n. d.: Cycling the West Balkan Triangle <https://www.biketours.com/bosnia-and-herzegovina/cycling-west-balkan-triangle/> (30. 4. 2021.)
6. Brljavac, B., 2019: Ustavni sud BiH ukinuo smrtnu kaznu u Republici Srpskoj, <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/ustavni-sud-bih-ukinuo-smrtnu-kaznu-u-republici-srpskoj/1602593> (5. 3. 2021.)
7. Cvrtila, V., 2000: Republika Hrvatska – gateway prema jugoistočnoj Europi, *Politička misao* 47, 161—172.
8. De Munter, A., 2019: *Zapadni Balkan*, Europski parlament, Strassbourg
9. Fuerst-Bjeliš, B., 2015: *Principi regionalizacije*, interna skripta, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Zagreb
10. Gjakaj, M. 2018: Jednakopravnost Hrvata i održiv razvoj: ključ i/ili način europske perspektive Bosne i Hercegovine, *Mostariensia* 22(1), str. 137-151.
11. Gojan, E., 2021: Albin Kurti i "Samoodređenje" najavljuju politički zaokret na Kosovu, <https://vijesti.hrt.hr/svijet/pobjeda-pokreta-samoodređenje-albina-kurtija-648821> (5. 3. 2021.)
12. Grgas, G., 2019: Doznajemo: na Dubrovački summit stiže i grčki premijer, a inicijativa '16+1' mogla bi se preimenovati u '17+1' Tsipras bi u RH trebao stići u petak, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/doznajemo-na-dubrovacki-summit-stize-i-grcki-premijer-a-inicijativa-161-mogla-bi-se-preimenovati-u-171-tsipras-bi-u-rh-trebao-stici-u-petak/8724578/> (3. 4. 2021.)

13. Haidar Diab, H., 2018: Kosovo udarilo carine na robu iz Srbije i BiH od 100 posto!, <https://www.vecernji.hr/vijesti/pristina-nastavlja-carinski-rat-optuzuje-eu-da-tolerira-kampanju-srbije-protiv-kosova-1284307> (5. 3. 2021.)
14. Hina, 2020: Komisija objavila izvješća i projekte za zapadni Balkan, <https://vijesti.hrt.hr/eu/komisija-objavila-izvjesca-i-projekte-za-zapadni-balkan-728974> (6. 3. 2021.)
15. Hina, 2021: Srbija dobila još 40.000 cjepiva iz Rusije, druga je najprocijepljenija u Europi. <https://hr.n1info.com/regija/srbija-dobila-jos-40-000-cjepiva-iz-rusije-druga-je-najprocijepljenija-u-europi/> (5. 3. 2021.)
16. Holroyd, M., Sanchez, S., 2019: Western Balkan leaders plot their own 'mini-Schengen' zone, <https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone> (6. 3. 2021.)
17. HUP, 2020: Zagrebački sastanak na vrhu EU-a i zapadnog Balkana, 6. svibnja 2020, <https://www.hup.hr/zagrebacki-sastanak-na-vrhu-eu-a-i-zapadnog-balkana-6-svibnja-2020.aspx> (5. 3. 2021.)
18. Huseinović, S., 2019: Egzodus iz Bosne i Hercegovine, <https://www.dw.com/hr/egzodus-iz-bosne-i-hercegovine/a-49490471> (5. 3. 2021.)
19. Ivandić, I., 2019: Otvoren samit Procesa Brdo-Brijuni <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/otvoren-summit-procesa-brdo-brijuni-20190509> (21. 3. 2021.)
20. Jurčević, R., 2018: Što je Erdoganova politika neoosmanizma i je li opasna za nas? <https://direktno.hr/direkt/sto-je-erdoganova-politika-neoosmanizma-i-je-li-opasna-za-nas-123046/> (24. 3. 2021.)
21. Klemenčić, M., 1997: Atlas Europe, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
22. Kljajić, S., 2017: Srbija, statistički balkanski tigar, <https://www.dw.com/sr/srbija-statisti%C4%8Dki-balkanski-tigar/a-37324473> (6. 3. 2021.)
23. Krasnec, T., 2020: Poznat je već tečaj po kojem ćemo prijeći na euro, a cijene će prvo biti dualne, <https://www.vecernji.hr/vijesti/hrvatska-je-usla-u-cekaonicu-za-euro-1416314> (5. 3. 2021.)
24. Kurečić, P., Crljenko, B., 2013: Republika Hrvatska: promjene geopolitičkog položaja u odnosu na „Zapadni Balkan“ od 1990-ih do ulaska u Europsku uniju, u: Grmuša, T. (ur.), 2014: *Zbornik 1. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije Fedor Rocco*, Visoka poslovna škola s pravom javnosti, 542-554., Zagreb

25. Kutuzović, M., 2019: Hrvatska i Balkan, <https://www.geopolitika.news/analize/marin-kutuzovic-hrvatska-i-balkan/> (29. 3. 2021.)
26. Maksimović, M., 2019: Umjesto mišljenja o EU-kandidaturi BiH dobila 14 zadataka, <https://www.dw.com/bs/umjesto-mi%C5%A1ljenja-o-eu-kandidaturi-bih-dobila-14-zadataka/a-48970672> (5. 3. 2021.)
27. Maksimović, M., 2020: Bruxelles nije zadivljen "povijesnim sporazumom" Beograda i Prištine, <https://www.dw.com/hr/bruxelles-nije-zadivljen-povijesnim-sporazumom-beograda-i-pri%C5%A1tine/a-54830640> (6. 3. 2021.)
28. Maksimović, M., 2021: Jahorina: Skijaški centar na krilima korona pandemije, <https://www.dw.com/hr/jahorina-skija%C5%A1ki-centar-na-krilima-korona-pandemije/a-56593457> (5. 3. 2021.)
29. Mappes-Niediek, N., 2020: Prevelika Crna Gora ili premala Srbija?, <https://www.dw.com/hr/prevelika-crna-gora-ili-premala-srbija/a-54777991> (5. 3. 2021.)
30. Marković, R., 2020: Mini-Schengen: tko će imati koristi?, <https://www.dw.com/hr/mini-schengen-tko-%C4%87e-imati-koristi/a-55605851> (6. 3. 2021.)
31. Markovina, D., 2016: Kontroverzni naputak novog šefa diplomacije: Regija ili susjedstvo? <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/kontroverzni-naputak-novog-ministra-vanjskih-poslova-regija-ili-susjedstvo/> (6. 3. 2021.)
32. Milardović, A., 2009: *Zapadni balkon*, Pan liber, Osijek
33. Milardović, A., 2000: *Zapadni Balkan- Pojam, ideje i dokumenti o rekonstrukciji Balkana u procesu globalizacije*, Pan Liber, Osijek
34. Milenković, D., i dr, 2018: Labeling the Balkans, <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/about-us/follow-us/helvetas-mosaic/article/September2018/Labeling-the-Balkans> (6. 4. 2021.)
35. Milovan, A., 2020: Hrvatske tvrtke ponovno 'otkrivaju' zapadni balkan: brži rast izvoza u regiju nego u EU, <https://novac.jutarnji.hr/novac/makro-mikro/hrvatske-tvrtke-ponovno-otkrivaju-zapadni-balkan-brzi-rast-izvoza-u-regiju-nego-u-eu-9954715> (5. 3. 2021.)
36. Nakić, M., 2013: Europska Unija i Zapadni Balkan-između želja i realnosti, *Međunarodne studije* 13(1), str. 33-44.
37. Nejašmić, I., 2009: *Geografija Europe*, interna skripta, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Zagreb

38. Palokaj, A., 2014: Beograd preuzima vodstvo u regiji? Nakon sastanka u Berlinu Hrvatska gubi ulogu lidera, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/beograd-preuzima-vodstvo-u-regiji-nakon-sastanka-u-berlinuhrvatska-gubi-ulogu-lidera/692659/> (27. 3. 2021.)
39. Pavić, R., 1997: Balkan, u: Klemenčić, M. (ur.) *Atlas Europe*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 200-201.
40. Petrović, I., 2018: "Trgovinski rat" Kosova sa Srbijom i BiH, <https://www.dw.com/bs/trgovinski-rat-kosova-sa-srbijom-i-bih/a-46404470> (6. 3. 2021.)
41. Picula, T., 2020: Predsjednik Radne skupine za Zapadni Balkan, <http://toninopicula.com/parlamentarne-aktivnosti/odbori--meduskupina/predsjednik-radne-skupine-za-zapadni-balkan/a3107> (6. 4. 2021.)
42. Pleić T., Glasnović V., 2017: Percepcija Balkana među zagrebačkim i mariborskim studentima geografije, rad za Rektorovu nagradu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Zagreb
43. Polović, J., Dujčić Frlan J., 2019: Zapadni Balkan: „Divide et impera“ ili zašto suprotstavljeni interesi velikih sila generiraju trajnu nestabilnost regije, *Acta Economica Et Turistica* 5(2), 85-208.
44. Radeljak Kaufmann, P., 2019: *Nastavni materijali kolegija Jugoistočna Europa*, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Zagreb
45. Riegert, B., 2020a : Balkan i pristup EU-u: nova pravila, <https://www.dw.com/hr/balkan-i-pristup-eu-u-nova-pravila/a-52274581> (6. 3. 2021.)
46. Riegert, B., 2020b: EU: veto protiv Sjeverne Makedonije i Albanije, <https://www.dw.com/hr/eu-veto-protiv-sjeverne-makedonije-i-albanije/a-55643282> (6. 3. 2021.)
47. Sekulić, B., 1999: To Remove the Anathema of the Balkans, *Politička misao* 36(5), 78-92.
48. Slukan Altić, M., 2009: Hrvatska kao Zapadni Balkan - geografska stvarnost ili nametnuti identitet, *Društvena istraživanja* 20 (2), 401-413.
49. Stevanović, K., 2020: Korona virus i privreda Srbije u 2020: „Mi ćemo tek sledeće godine da platimo cenu pandemije“ ,<https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-55480232> (5. 3. 2021.)
50. Šakaja, L., 2001: Stereotipi mladih Zagrepčana o Balkanu: Prilog proučavanju imaginativne geografije, *Revija za sociologiju* 32 (1-2), 27-37.

51. Šakaja, L., 2019: Mentalna karta Europe: promjene u vizuri zagrebačkih srednjoškolaca (2000. – 2017., *Migracijske i etničke teme* 35(1), 33-54.
52. Todorova, M., 2015: *Imaginarni Balkan*, Naklada Ljevak, Zagreb
53. Tomac, Z., 2005: Hrvatska - talac Zapadnog Balkana i Turske *Adrias*, (12), 91-102.
54. Tomić, T., 2019: Europska unija i države Zapadnog Balkana, diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula
55. Tomović, P., 2019: Crna Gora: Kako isplivati iz prezaduženosti?, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-kako-isplivati-iz-prezadu%C5%BEenosti-/29999404.html> (5. 3. 2021.)
56. Vajdić, K., 2019: Više od 20 godina Albanija nezaustavljivo raste uz sivu ekonomiju te ilegalnu trgovinu drogom i oružjem, no sada je njezin procvat u velikoj opasnosti, <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/vise-od-20-godina-albanija-nezaustavljivo-raste-uz-sivu-ekonomiju-te-ilegalnu-trgovinu-drogom-i-oruzjem-no-sada-je-njezin-procvat-u-velikoj-opasnosti-foto-20190707> (5. 3. 2021.)
57. Vijeće EU, 2020: Zagrebački sastanak na vrhu EU-a i zapadnog Balkana, 6. svibnja 2020., <https://www.consilium.europa.eu/hr/meetings/international-summit/2020/05/06/>
58. Vlada Republike Srbije, 2006: Ustav Republike Srbije, <https://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=56753> (5. 3. 2021.)
59. Wikiarabi, n.d.: Albanska dijaspora - Alabama Motorsports Park, https://hr.wikiarabi.org/wiki/Albanian_diaspora (6. 3. 2021.)
60. Zejneli Loxha, A., 2020: Međuetnički dijalog na Kosovu iz interesa, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-dijalog/28373658.html> (29. 3. 2021.)
61. Zupanc, I., 2020: *Historijskogeografski aspekt toponimije*, interna skripta, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Zagreb

10. POPIS IZVORA

1. 9GAG, 2017: <https://9gag.com/gag/a4GjvZ1/balkan-triangle> (28. 3. 2021.)
2. AA.ba, 2019: <https://www.aa.com.tr/ba> (27. 3. 2021.)
3. Anketno istraživanje, 2021: <https://forms.office.com/r/evqfmfM1fV> (4. 5. 2021.)
4. Aljazeera, 2017: <https://balkans.aljazeera.net/> (5. 4. 2021.)
5. Deutsche Welle, 2019: <https://www.dw.com/hr/teme/s-9747> (6. 3. 2021.)
6. Direktno.hr, 2018: <https://direktno.hr/?home> (24. 3. 2021.)
7. Državni zavod za statistiku, 2020: <https://www.dzs.hr/> (5. 3. 2021.)
8. Eurostat, 2019: <https://ec.europa.eu/eurostat> (5. 3. 2021.)
9. Eurostat, 2020: Countries 2020,
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/gisco/geodata/reference-data> (4. 5. 2021.)
10. Geopolitika.news, 2019: <https://www.geopolitika.news/> (29. 3. 2021.)
11. Google Eaerth, 2020: <https://earth.google.com/web/> (5. 5. 2021.)
12. HINA, 2020: <https://www.hina.hr/> (6. 3. 2021.)
13. HRT Vijesti, 2021: <https://vijesti.hrt.hr/> (3. 4. 2021.)
14. Jutarnji, hr, 2014: <https://www.jutarnji.hr/> (27. 3. 2021.)
15. MAKSTAT, 2015: https://www.stat.gov.mk/Default_en.aspx (20. 3. 2021.)
16. MONSTAT, 2011: <https://www.monstat.org/cg/> (2.4.2021.)
17. Radio Slobodna Europa, 2020: <https://www.slobodnaevropa.org/> (5. 3. 2021.)
18. Svjetska banka, 2020: <https://www.worldbank.org/en/home> (5. 3. 2021.)
19. Telegram, 2016: <https://www.telegram.hr/> (6. 3. 2021.)
20. Tportal, 2019: <https://www.tportal.hr/> (5. 3. 2021.)
21. Večernji list, 2020: <https://www.vecernji.hr/> (5. 3. 2021.)

11. POPIS TABLICA

Tab. 1. Statistički podaci državama Zapadnog Balkana 2021. godine (str. 10)

Tab. 2. Prikaz ispitanika po gradovima i po spolu (str. 21)

Tab. 3. Prikaz dobne strukture ispitanika (str. 21)

Tab. 4. Asocijacije ispitanika na pojam Zapadni Balkan (str. 22)

Tab. 5. Navedene razlike između pojma Zapadni Balkan i Balkan (str. 25)

Tab. 6. Uzroci odabira iskustva sa pojmom Zapadni Balkan (str. 32)

12. POPIS GRAFIČKIH PRILOGA

- Sl. 1. Različite definicije Balkana sa sjevernim granicama njegova obuhvata (str. 4)
- Sl. 2. Države Zapadnog Balkana 2021. godine (str. 6)
- Sl. 3. Odnosi Zapadnog Balkana i EU 2021. godine (str. 9)
- Sl. 4. Geopolitički položaj Srbije i smjerovi utjecaja 2021. godine (str. 14)
- Sl. 5. Članice Inicijative „Kina+17“ 2021. godine (str. 17)
- Sl. 6. Članice Berlinskog procesa 2019. godine (str. 19)
- Sl. 7. Članice „Mini-Schengena“ 2021. godine (str. 20)
- Sl. 8. Udio (%) pojedinog određenja Zapadnog Balkana (str. 23)
- Sl. 9. Prostorno određenje Zapadnog Balkana (str. 24)
- Sl. 10. Udio (%) pojedinog naziva za imenovanje regije (str. 24)
- Sl. 11. Prikaz prosječne promjene percepcije ispitanika o ZB-u ulaskom u EU (str. 27)
- Sl. 12. Prikaz prosjeka razvijenosti zemalja Zapadnog Balkana (str. 28)
- Sl. 13. Utjecaj drugih država na Zapadni Balkan (str. 29)
- Sl. 14. Udio (%) iskustva ispitanika sa pojmom Zapadni Balkan (str. 30)

13. PRILOG

Anketni upitnik

Kritički osvrt na političku konstrukciju Zapadni Balkan

Pred Vama se nalazi anketni upitnik u svrhu izrade prvostupničkog rada na preddiplomskom istraživačkom studiju geografije Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Anketa je u potpunosti anonimna, a njeno rješavanje temelji se na načelu dobrovoljnosti. Sastoji se od 16 pitanja te će Vam za rješavanje biti potrebno manje od 5 minuta. U bilo kojem trenutku možete odustati od rješavanja. Ako zbog bilo kojeg razloga ne želite odgovoriti na pojedino pitanje, možete ga preskočiti. U konačnici, ako vas zanimaju rezultati dobiveni istraživanjem možete se javiti na mail danijel2bacan@gmail.com.

1. Spol?

Muški

Ženski

2. Koliko imate godina?

19 20 21 22 23 24 i više

3. U kojem se gradu nalazi Vaš studij?

4. Koliko ste upoznati s pojmom Zapadni Balkan? (1-nimalo, 5-u potpunosti)

1 2 3 4 5

5. Navedite neke Vaše asocijacije uz pojam Zapadni Balkan.

6. Prema vašem mišljenju, pojam Zapadni Balkan označuje?

a) Prostor zajedničke povijesti

b) Prostor sličnog jezika i kulture

c) Prostor politički određen od strane Europske unije

d) Sve prethodno navedeno

e) Nešto drugo

7. Koje države po Vama spadaju pod termin Zapadni Balkan?

8. Smatrate li da će države Zapadnog Balkana ući u Europsku Uniju?

Da

Ne

9. Koliko se prema Vama percepcija Zapadnog Balkana može promijeniti ulaskom u Europsku Uniju? (1-minimalno, 5-u potpunosti)

1 2 3 4 5

10. Koji naziv najviše preferirate koristiti za imenovanje regije u kojoj živite/studirate?

a) Balkanski poluotok

b) Balkan

c) Jugoistočna Europa

d) Zapadni Balkan

e) Neki drugi naziv

11. Postoji li po Vama prostorna razlika pojmova Balkan i Zapadni Balkan?

Da

Ne

12. Ako ste u prethodnom pitanju odgovorili sa DA, možete ukratko opisati prostornu razliku.

13. Prema Vašem mišljenju odredite razinu razvoja i stupanj napredovanja prema EU (1-slab razvoj i napredovanje, 5-jak razvoj i napredovanje prema EU) državama Zapadnog Balkana. (*Kosovo se ovdje navodi kao država, iako nije međunarodno priznato-nije članica UN-a, **prema službenoj politici EU Hrvatska nije više dio Zapadnog Balkana nakon ulaska u EU)

Srbija 1 2 3 4 5

Crna Gora 1 2 3 4 5

Sjeverna Makedonija 1 2 3 4 5

Bosna i Hercegovina 1 2 3 4 5

Albanija 1 2 3 4 5

Kosovo (srbijanska pokrajina Kosovo i Metohija) 1 2 3 4 5

14. Osim utjecaja Europske Unije, utjecaj koje države Vam je najvidljiviji na području Zapadnog Balkana?

a) Rusije

b) Sjedinjenih Američkih Država

c) Kine

d) Turske

e) Neke druge države

15. Uz kakva iskustva Vi vežete pojam Zapadni Balkan?

a) pozitivna iskustva

b) negativna iskustva

c) neutralna iskustva

16. Nadovezujući se na prethodni odgovor, navedite zašto imate takva iskustva.